

Eija-Maria Rohkeavaara

Omaohjaajan opas perhetukikeskus
Auerkulman vastaanottoyksikköön
ja kuntouttavaan yksikköön

Opinnäytetyö

Sosionomi (AMK)

2020

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tekijä/Tekijät	Tutkintonimike	Aika
Eija-Maria Rohkeavaara	Sosionomi (AMK)	Lokakuu 2020
Opinnäytetyön nimi		
Omaohjaajan opas perhetukikeskus Auerkulman vastaanotto- yksikköön ja kuntouttavaan yksikköön		34 sivua 12 liitesivua
Toimeksiantaja		
Perhetukikeskus Auerkulma (Järvenpää)		
Ohjaaja		
Marko Raitanen		
Tiivistelmä		
<p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa opas omaohjaajatyöskentelyyn perhetukikeskus Auerkulman vastaanottoyksikköön ja kuntouttavaan yksikköön. Kyseessä on toiminnallinen opinnäytetyö, jonka konkreettisenä tuotoksena on opas omaohjaajatyöskentelystä molempiin yksiköihin. Omaohjaaja on lastensuojelulaitoksessa se työntekijä, jolla on päävastuu lapsen asioista.</p> <p>Toimeksiantajana toimi perhetukikeskus Auerkulma. Auerkulmassa toimii vastaanottoyksikkö ja kuntouttava yksikkö, ja toiveena on ollut yhtenäistää ja selkeyttää omaohjaajatyöskentelyä molemmissa yksiköissä. Vastaanottoyksikössä sijoitukset ovat usein lyhytaikaisia, joten työskentely on erilaista kuin kuntouttavassa yksikössä, jossa lapset ja nuoret voivat olla pidempään.</p> <p>Opinnäytetyön lähdemateriaalina toimivat aiemmat tutkimukset, Auerkulman nykyiset ohjeet omaohjaajatyöskentelystä, aiheeseen liittyvät lait sekä työntekijöiden kanssa käydyt keskustelut. Keskusteluissa työn edetessä ilmeni, että työntekijät kokivat omaohjaajatyön tärkeäksi. Työntekijät kokivat myös tärkeäksi omaohjaajatyön selkeyttämisen sekä sen että, tiedossa on materiaalia mihin palata ja mistä etsiä tietoa.</p> <p>Omaohjaajan oppaassa on tietoa omaohjaajatyöskentelystä ja vinkkejä omaohjaatunneille ja -keskusteluihin. Lisäksi oppaaseen kuuluu muistilista hoidettavista asioista. Listaantekijä voi merkitä, mitä asioita on hoitanut ja milloin. Omaohjaajan on mahdollista irrottaa oppaasta sivuja irti ja liittää esimerkiksi lomakkeet lapsen omaan kansioon. Opas auttaa ohjaajia pysymään ajan tasalla tehdyistä asioista lapsen kanssa.</p>		
Asiasanat		
lastensuojelu, omaohjaaja, kiintymyssuhde, lapsen osallisuus, kuntouttava yksikkö, vastaanottoyksikkö, sijaishuolto.		

Author (authors) Eija-Maria Rohkeavaara	Degree Bachelor of Social Services	Time October 2020
Thesis title Personal key workers guide for Auerkulma family support centre reception unit and rehabilitating unit.		
Commissioned by The Auerkulma family support centre, Järvenpää		
Supervisor Marko Raitanen		
Abstract <p>The purpose of this thesis was to produce a guide for the personal key workers in the family support centre Auerkulma's reception unit and rehabilitating unit. This is a practice-based thesis, and the final product of the thesis is a practical guide to personal key workers in both units. A personal key worker is the person in a child welfare institution who has the main responsibility for a child's situation.</p> <p>The client of this thesis work was Auerkulma family support center. In Auerkulma there is a reception unit and a rehabilitating unit. The clients wish was to unify and clarify the work of the personal key workers in both units. In the reception unit the placements are usually short-term, thus the work there is different from the work done in the rehabilitating unit where the children and youth can stay for a longer time.</p> <p>The material for the thesis were earlier studies about the subject, the current instructions for the personal key workers in Auerkulma, laws, and conversations with the people working in Auerkulma. It emerged in the discussions during the progression of the thesis that the employees felt that the personal key workers work was important. The Employees also felt it was important to clarify the work of the personal key workers and they felt a need for material they could turn to and search for information.</p> <p>In the personal key workers guide there is information about the personal key workers work and tips to use in conversations with the children and in the specific personal key worker hours they have with the children. In addition there is a check list of things to do and remember. The personal key workers can check the list what they have done and when. The personal key worker can also take pages out of the guide and add them to the child's file. The guide helps personal key workers to stay up to date on all things they have done with the child.</p>		
Keywords Child welfare, personal key worker, attachment theory, child participation, reception unit, rehabilitating unit, institutional care		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS.....	7
2.1	Toiminnallinen opinnäytetyö	8
2.2	Opinnäytetyön eteneminen	9
3	PERHETUKIKESKUS AUERKULMA	9
3.1	Vastaanottoyksikkö.....	10
3.2	Kuntouttava yksikkö.....	12
4	LASTENSUOJELU	13
4.1	Lapsen sijoitukseen liittyvät lait.....	13
4.2	Sijaishuolto	15
4.3	Sijoitetut nuoret.....	16
4.4	Osallisuus	17
5	KIINTYMYSSUHDE.....	19
5.1	Kiintymyssuhdeteoria.....	19
5.2	Kiintymyssuhdemallit	21
6	OMAOHJAAJUUS	22
6.1	Omaohjaajatyöskentely lastensuojelulaitoksessa	23
6.2	Omaohjaajatyöskentelyn haasteet ja vahvuudet	26
6.3	Korjaavia kokemuksia kiintymyssuhteessa omaohjaajalta.....	29
7	OPINNÄYTETYÖPROSESSI	29
7.1	Omaohjaajan oppaan toteuttaminen.....	29
7.2	Eettisyys ja luotettavuus	31
7.3	Opinnäytetyöprosessin arviointi.....	31
8	POHDINTA	32
	LÄHTEET.....	35
	LIITTEET	

Liite 1. Omaohjaajan muistilista vastaanottoyksikköön

Liite 2. Omaohjaajan muistilista kuntouttavaan yksikköön

Liite 3. Opas omaohjaajatyöskentelystä

Liite 4. Osallistavia tehtäviä yksiköihin

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni käsittelee omaohjaajatyöskentelyä lastensuojelulaitoksessa ja sen toimeksiantajana on perhetukikeskus Auerkulma. Opinnäytetyö on toiminnallinen ja sen tarkoituksena on tuottaa opas omaohjaajatyöskentelystä perhetukikeskuksen vastaanottoyksikköön ja kuntouttavaan yksikköön. Tarkoituksena oli yhtenäistää ja sujuvoittaa omaohjaajatyöskentelyä tuottamalla selkeä opas työskentelyyn. Oppaaseen sisältyy muistilista tehtävistä asioista, esimerkkejä omaohjaajatyöskentelystä sekä tietoa omaohjaajan roolista ja tehtävistä.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoraportin mukaan koskaan ennen ei ole ollut niin paljon sijoitettuja lapsia ja nuoria kuin vuonna 2019. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna oli vuonna 2019 1,5 prosenttia Suomen 0–20 -vuotiaista. (Lastensuojelu 2019, 1.) Lastensuojelu ja sijaishuolto koskettavat siis huomionarvoista osaa suomalaisista perheistä. Sijoitukset lastensuojelulaitokseen voivat olla lyhyitä tai pitkäaikaisia, mutta joka tapauksessa kyse on aina merkityksellisestä tapahtumasta yksittäisen lapsen elämässä.

Omaohjaajatyöskentely on keskeinen osa lastensuojelulaitosten työskentelyä. Lapselle nimetään omaohjaaja hänen saapuessaan laitokseen, ja omaohjaajalla on päävastuu lapsen asioista. Omaohjaajan tehtävä on muun muassa auttaa lasta sopeutumaan laitokseen, luoda kokonaiskuvaa lapsen elämäntilanteesta ja pitää yhteyttä viranomaisverkostoihin. (Lastensuojelun käsikirja, 2020.) Eri yksiköissä käytetään nimitystä omaohjaaja tai omahoitaja. Perhetukikeskus Auerkulmassa puhutaan omaohjaajasta, joten sitä nimitystä olen käyttänyt myös opinnäytetyössäni.

Opinnäytetyö on tehty yhteistyössä perhetukikeskuksen kanssa. Opinnäytetyön tilaajan puolelta yhteyshenkilönä ovat toimineet yksikön johtaja sekä vastaanottoyksikön ja kuntouttavan yksikön vastaavat ohjaajat. Auerkulmaan aiemmin tehdyt tutkimukset eivät ole enää muuttuneiden käytäntöjen vuoksi olleet ajankohtaisia.

Lastensuojelussa vaihtuvuus on tyypillistä niin työntekijöissä kuin asiakkaissa-kin. Lastensuojelulaitoksilla on tarvetta selkeille ohjeille, joista työntekijä voisi tarkistaa, miten prosessi etenee ja mitä kaikkea hänen tulee muistaa ja tehdä työskennellessään lapsen kanssa. Tarkoituksena on tuottaa opas, josta työntekijä näkee selkeästi, mitä kaikkea omaohjaajatyöskentelyyn sisältyy.

Työn tavoitteena on selkiyttää omaohjaajatyöskentelyä perhetukikeskuksessa. Sekä työntekijät että asiakkaina olevat nuoret hyötyvät työskentelyn selkeyttämisestä ja suunnitelmallisuudesta. Omaohjaaja on sijoituksen aikana tärkeässä roolissa lapsen tai nuoren elämässä, ja on tärkeää, että kaikki osapuolet ovat selvillä siitä, mitä omaohjaajan tehtäviin kuuluu. Opasta voi tulevaisuudessa hyödyntää myös muissa Keski-Uudenmaan soten lastensuojelulaitoksissa.

Aiheena omaohjaajuus on itselleni tärkeä ammatillisesti. Työskenneltyäni monessa eri laitoksessa olen huomannut, kuinka omaohjaajuuden toimintatapa on varsin laaja ja kirjava. Toisaalta olen myös nähnyt, millainen merkitys omaohjaajatyöskentelyllä voi olla, kun se onnistuu hyvin ja ohjaaja saa luotua suhteen lapseen. Itselleni on tärkeää selkiyttää omaohjaajatyöskentelyä, vahvistaa omaohjaajien ammatillisuutta ja kehittää työskentelyä lapsen osallisuutta tukevaksi. Tavoitteena on ollut luoda yhtenäiset, selkeät käytänteet työskentelylle niin, että jokainen lapsi kohdataan ja hyväksytään kuitenkin omana itsenään.

2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Opinnäytetyö on toteutettu yhdessä perhetukikeskuksen kanssa. Työelämän tutkimuksessa kohteena ovat usein käytännöt, jotka kaipaavat kehittämistä, ylläpitämistä tai uusien käytäntöjen luomista. Tavoitteena on yhdistää teoriaa, kokemusta ja ammattikäytäntöjä. (Vilkkä 2015, 18–19.) Vaikka omaohjaajatyöskentely on laajasti käytössä lastensuojelussa, ei siihen välttämättä ole kovin-kaan selkeitä ohjeita tai suuntaviivoja. Tilaajan toiveena on ollut nimenomaan kehittää omaohjaajatyöskentelyä aiempaa selkeämmäksi ja toimivammaksi.

2.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Opinnäytetyöni on toiminnallinen opinnäytetyö, jonka tarkoituksena on tuottaa perhetukikeskus Auerkulman työntekijöille toimiva opas omaohjaajatyöskentelyyn. Toiminnallinen opinnäytetyö on vaihtoehto tutkimukselliselle työlle, ja siinä yhdistyvät käytännön toteutus ja sen raportointi (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9).

Toiminnallisessa opinnäytetyössä opiskelija tekee jonkin tuotoksen, esimerkiksi oppaan, esitteen, mallin tai prosessikuvauksen. Tutkimuksellisessa opinnäytetyössä sen sijaan tuotetaan uutta tietoa tutkimusraportin muodossa. (Salonen 2013, 5–6.) Toiminnallisessa opinnäytetyössä tiedon keräämisen tavat ovat samat kuin tutkimuksellisessa työssä, mutta tutkimuskäytäntöjä käytetään hieman väljemmässä merkityksessä (Vilkkä & Airaksinen 2003, 57).

Toiminnallisessa opinnäytetyössä syntyy konkreettinen tuote, ja sitä työstetään yhdessä toimeksiantajan kanssa. Prosessi ei välttämättä etene suoraviivaisesti, vaan lopullista tuotetta työstetään yhdessä toimeksiantajan kanssa useassa vaiheessa. (Salonen 2013, 19–20.) Omaa opinnäytetyötäni olen pyrkinyt työstämään tiiviisti yhdessä toimeksiantajan kanssa.

Opinnäytetyöni tuotteesta on tarkoitus olla konkreettista hyötyä perhetukikeskukselle. Oppaassa on erikseen työntekijöille tietoa ja ohjeita omaohjaajatyöskentelystä sekä lista niistä asioista, jotka omaohjaajan tulee hoitaa ja muistaa. Oppaaseen kuuluvan muistilistan voi liittää lapsen asiakirjoihin ja siihen omaohjaaja voi merkitä, kun on esimerkiksi ottanut yhteyttä oppilaitokseen tai käynyt lapsen kanssa omaohjaajakeskustelun. Lista toimii työntekijälle muistilistana hoidettavista asioista. Vastaanottoyksikköön ja kuntouttavaan yksikköön on tehty erilliset muistilistat, koska työskentelytavoissa on jonkin verran eroja lasten sijoitusten eroavaisuuksien vuoksi.

Vaikka jokainen tekee omaohjaajatyötä omalla tavallaan ja omalla persoonallaan, tulee työskentelyn joltain osin olla yhtenäistä. Lapsilla on oikeus yhtä laadukkaaseen kohteluun ja työskentelyyn, joten yhtenäisille ohjeille on perusteet. Omaohjaajatyöskentelyn tulisi olla säännöllistä ja siihen pitää kuulua tiettyjen

sisältöjen läpikäymistä sijoituksen aikana. Perheen kanssa työskentely kuuluu olennaisena osana omaohjaajuuteen, ja se huomioidaan myös oppaassa.

2.2 Opinnäytetyön eteneminen

Opinnäytetyö on toteutettu yhteistyössä perhetukikeskuksen kanssa Xamkin ohjeiden mukaisesti. Opinnäytetyön työstäminen on alkanut syksyllä 2019. Aihe ja lähestymistapa on päätetty yhdessä perhetukikeskuksen kanssa. Opinnäytetyön suunnitelma on tehty keväällä 2020 ja tutkimuslupa on saatu Keusotelta kesäkuussa 2020. Opinnäytetyöprosessin aloitin tutustumalla aihetta koskeviin tutkimuksiin. Omaohjaajatyöskentelyä on tutkittu jonkin verran esimerkiksi opinnäytetöissä. Perehdyin myös lastensuojelua ja sijaishuoltoa koskeviin lakeihin, ja kävin keskustelua Auerkulman vastaavien ohjaajien ja johtajan kanssa. Perhetukikeskus Auerkulmalta sain käyttööni aiemmat ohjeet omaohjaajatyöskentelystä. Näiden materiaalien perusteella aloin työstää omaohjaajan opasta. Sain Auerkulman ohjaajilta, vastaavilta ohjaajilta sekä johtajalta palautetta oppaasta työn edetessä.

Opinnäytetyön tuotos on kaksiosainen. Ensimmäinen osa on opas omaohjaajatyöskentelystä vastaanottoyksikköön, ja toinen osa on opas omaohjaajatyöskentelystä kuntouttavaan yksikköön. Opas on tehty tilaajan työntekijöiden käyttöön, mutta tarkoituksena on, että oppaasta ja sen käytöstä hyötyvät myös asiakkaat ja yhteistyökumppanit. Oppaan tausta-aineistona on käytetty tilaajan ohjeita omaohjaajatyöskentelystä, aiheeseen liittyviä lakeja sekä aikaisempia tutkimuksia aiheesta.

3 PERHETUKIKESKUS AUERKULMA

Perhetukikeskus Auerkulma sijaitsee Järvenpäässä ja kuuluu Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymään, Keusoteen. Keusoteen kuuluu kuusi kuntaa: Hyvinkää, Järvenpää, Mäntsälä, Nurmijärvi, Pornainen ja Tuusula. Lastensuojelun kunnallisia laitoksia on kolme. Yksi on Järvenpään perhetukikeskus Auerkulma, jossa on vastaanottoyksikkö ja kuntouttava yksikkö. Tuusulan perhetukikeskuksessa on kuntouttava lastenkoti ja vastaanottoyksikkö, sekä lisäksi Hyvinkään

Kotirinteen vastaanottokoti. Opinnäytetyön toimeksiantajana on toiminut perhetukikeskus Auerkulma, mutta tuotosta voi soveltaa myös muissa Keski-Uudenmaan soten lastensuojelulaitoksissa.

Omaohjaajatyötä Auerkulman perhetukikeskuksessa tuetaan antamalla työntekijöille mahdollisuuksia kehittää ja ylläpitää taitojaan opiskelemalla ja osallistumalla ajankohtaisille kursseille. Omaohjaajatyö koetaan tärkeänä ja voimauttavana työskentelymenetelmänä lapsen kanssa Auerkulman perhetukikeskuksessa.

Auerkulman perhetukikeskuksessa ei asu yli 18-vuotiaita. He sijoittuvat joko kotiin tai jälkihuollon tuettuun asumiseen samaan pihapiiriin. Nuori voi myös saada muuta kautta asunnon. Tällöin jälkihuollon työntekijät tekevät vierailuja nuoren luokse.

3.1 Vastaanottoyksikkö

Auerkulman vastaanottoyksikkö tarjoaa lyhytaikaista sijaishuoltoa kouluikäisille lapsille. Vastaanottoyksikössä on kuusi hoitopaikkaa. Toimintaan kuuluu lasta eheyttävä hoito sekä lapsen ja perheen jatkotuen arviointi. Työtä tehdään yhdessä vanhempien, lapsen ja lapsen sosiaalityöntekijän kanssa. Sijoitukset kestävät muutamasta päivästä useaan kuukauteen. Vastaanottoyksikössä on seitsemän ohjaajaa, sairaanhoitaja (50 %) ja vastaava ohjaaja. (Keski-Uudenmaan sote, 2020.) Vastaanottoyksikön asiakkaiden keski-ikä vuonna 2018 oli 12 vuotta. Vastaanottoyksikössä sijoitukset ovat usein suhteellisen lyhyitä ja lapset vaihtuvat tiheästi.

Vastaanottoyksikössä lapsi voi olla avohuollon sijoituspäätöksellä, kiireellisesti sijoitettuna tai huostaan otettuna (Keski-Uudenmaan sote). Kiireellinen sijoitus on voimassa korkeintaan 30 vuorokautta, minkä jälkeen sitä voidaan tarvittaessa jatkaa toiset 30 vuorokautta, mikäli se on tarpeen ja huostaanottoa valmistellaan. Kiireellisen sijoituksen tekee sosiaalityöntekijä, joka ilmoittaa vastaanottoyksikköön lapsen tulosta, ja kertoo lyhyesti lapsen tilanteesta. (Lastensuo-

jelulaki 38. §.) Sijoitus vastaanottoyksikössä päättyy joko siihen, että lapsi kotiutuu tai sijoituksen jatkuessa siihen, että lapselle etsitään pitkäaikainen sijoituspaikka.

Sijoitus voidaan tehdä myös avohuollon sijoituksena, minkä on tarkoitus olla lyhytaikainen toimenpide. Suunnitellusta sijoituksesta vastaa lapsen sosiaalityöntekijä, joka on tehnyt lapsen ja perheen tilanteesta alkuarvioinnin ja todennut sijoituksen tarpeellisuuden. (Lastensuojelulaki 37. §). Lyhyessä ajassa sijoituksen aikana tulee vastaanottoyksikössä työskennellä tiiviisti ja selvittää paljon asioita. Omaohjaajalla on suuri rooli työskentelyssä, vaikka päätökset sijoituksesta tekeekin sosiaalityöntekijä.

Auerkulman ohjeiden mukaan omaohjaajan toimenkuvaan vastaanottoyksikössä kuuluu päävastuu lapsen asioista ja niiden eteenpäin viemisessä. Ohjeiden mukaan omaohjaaja pitää nuorelle omaohjaajakeskusteluja ja -tapaamisia, sekä laatii hoito- ja kasvatussuunnitelman ja päivittää sitä. Omaohjaajan tehtävänä on pitää ajan tasalla lapsen kansiota ja tietoja. Omaohjaaja tarkistaa myös, että lapsen tai nuoren tiedot ja kirjaukset ovat tietojärjestelmässä. Omaohjaaja osallistuu neuvotteluihin ja kirjaa niiden sisällöt. Omaohjaaja tekee yhteenvedot tai tarvittavat lausunnot sekä sijoituksen loppuyhteenvedon.

Ohjeiden mukaan omaohjaajan tulee myös käydä kotikäynnillä lapsen tai nuoren kotona ensimmäisen kolmen viikon sisällä. Omaohjaaja pitää yhteyttä aktiivisesti perheisiin, kouluun ja sosiaalityöntekijään sekä pitää työryhmän ajan tasalla lapsen asioissa. Vastaanottoyksikössä omaohjaaja valikoituu yleensä vapaana olevista ohjaajista. Nuorelle tulee kaksi ohjaaja. Kumpikin omaohjaaja tekee samanarvoisesti työtä lapsen kanssa, pitää yhteyttä yhteistyötahoihin, perheisiin ja tekee yhteistyössä kirjalliset työt. Kaksi ohjaajaa toimii erityisen hyvin silloin, jos työvuorot eivät kohtaa tai toinen omaohjaajista on vapailla tai lomilla. Tällöin kumpikin omaohjaajista tietää lapsen asioista.

3.2 Kuntouttava yksikkö

Lastenkotina toiminut yksikkö on muutettu kuntouttavaksi yksiköksi vuoden 2020 aikana. Yksikön toiminnan kehittäminen on prosessina vielä kehitymässä. Kuntouttavassa yksikössä on kuusi hoitopaikkaa (Keski-Uudenmaan sote 2020). Asiakkaiden keski-ikä vuonna 2018 oli 16 vuotta. Sijoitukset saattoivat olla pitkiäkin, mikä mahdollisti pitkäjänteisen kuntouttavan työskentelyn. Tällä hetkellä tavoitteena on, että pidempiaikaisten sijoitusten sijaan sijoitukset lyhenisivät ja kestäisivät myös kuntouttavassa yksikössä pisimmillään vuoden. Kuntouttavan yksikön kehittämisessä myös työntekijöiden roolit ja omaohjaajuus tulee vielä tarkentumaan.

Kuntouttavan yksikön tarkoituksena on luoda lapselle turvallinen ja kodinomainen hoitoympäristö ja tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Kuntouttavassa yksikössä lapsi voi olla sijoitettuna avohuollon tukitoimenpiteenä tai huostaan otettuna. Kuntouttavassa yksikössä on töissä kuusi ohjaajaa, sairaanhoitaja (50 %) ja vastaava ohjaaja. (Keski-Uudenmaan sote 2020.)

Kuntoutus määritellään ihmisen ja ympäristön väliseksi muutosprosessiksi, jonka tavoitteena on toimintakyvyn, hyvinvoinnin ja itsenäisen selviytymisen sekä työllisyyden edistäminen. (Valtioneuvoston kuntoutusselonteko 2002.)

Lapset ja nuoret voivat olla kuntouttavassa yksikössä sijoitettuna joko avohuollon tukitoimena tai huostaanottopäätöksellä. Huostaanotossa on usein kyse pidempiaikaisesta sijoituksesta, mutta huostaanotto on aina voimassa toistaiseksi (Lastensuojelulaki 47. §). Lapsi tulee yleensä kuntouttavalle jaksolle, jonkun Keusoten vastaanottoyksikön kautta. Lastensuojelussa Keusotessa on meneillään monia muutoksia, joista yksi koskee kuntouttavan yksikön sijoittamisen tulovaiheisiin. Lapsi ei välttämättä tarvitse vastaanottoyksikön seuranta-jaksoa. Tähän voi syynä olla esimerkiksi se, että lapsi tulee uudelleen sijoitukseen jo kotiuduttuaan, jolloin seuranta on jo suoritettu aiemmin tai sosiaalityöntekijä voi todeta lapsen tarvitsevan kuntouttavaa hoitoa. Lisäksi kuntouttavaa jaksoa voi käyttää pitkäaikaisesta sijoituksesta omalle kotipaikkakunnalleen palaavan nuoren valmennuksessa itsenäiseen elämään. Jakson päätyttyä jälkihuolto voi jatkua aina siihen asti, kunnes nuori täyttää 25 vuotta.

Auerkulman ohjeiden mukaan kuntouttavan yksikön nuorelle valitaan kaksi omaohjaaja. Toinen ohjaajista on ensisijainen ohjaaja. Toinen keskittyy omaohjaajuuteen vähemmän, mutta on tietoinen ja ajan tasalla siitä, mitä nuoren kanssa on tehty ja miten tämän kanssa toimitaan esimerkiksi ensisijaisen omaohjaajan lomien aikana. Omaohjaajaksi valikoituu yleensä sillä hetkellä vapaana olevat ohjaajat.

4 LASTENSUOJELU

4.1 Lapsen sijoitukseen liittyvät lait

Sijoitukseen liittyvistä laeista keskeisin on lastensuojelulaki. Lastensuojelulaissa määrätään lastensuojelun toiminnasta sekä sijoituksen aikaisesta työskentelystä. Lastensuojelulaissa määrätään muun muassa siitä, kuinka monta lasta voi olla sijoitettuna yhdessä paikassa ja millaista henkilöstöä lastensuojelulaitoksessa tulee olla (Lastensuojelulaki 59. § & 60. §.)

Myös sosiaalihuollon ammattihenkilöistä on säädetty laissa, jonka tarkoituksena on edistää asiakasturvallisuutta sekä asiakkaan oikeutta hyvään sosiaalihuoltoon ja hyvään kohteluun. Lain mukaan sosiaalihuollon ammattihenkilöiden tehtävärakennetta ja tehtävien jakoa voidaan uudistaa, jos se on perusteltua asiakkaiden, työjärjestelyjen ja sosiaalipalvelujen tuottamisen kannalta. (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 26.6.2015/817.) Työskentelyssä ei siis aina tarvitse noudattaa vain vanhoja opittuja rakenteita, vaan on myös lupa uudistaa muuttuvan yhteiskunnan mukana.

Lapselle on lastensuojelulain mukaan turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Näitä läheisiä voivat olla omat vanhemmat ja sisarukset, mutta myös muut ihmiset, esimerkiksi ystävät ja muut sukulaiset. (Saastamoinen 2010, 135.) Sijaishuoltoapaikan henkilökunnan pitää tukea lapsen ja hänen läheistensä yhteydenpitoa, eikä sijaishuoltoapaikan arkea voida järjestää niin, että se rajoittaisi lapsen oikeutta pitää yhteyttä läheisiinsä. (Saastamoinen 2010, 138.)

Lastensuojelulain nojalla voidaan myös tehdä erilaisia rajoitustoimenpiteitä, jotka kohdistuvat joko lastensuojelulaitoksessa olevaan lapseen tai hänen ja hänen läheistensä väliseen yhteydenpitoon. Rajoitustoimenpiteitä ovat esimerkiksi yhteydenpidon rajoittaminen, henkilöntarkastus, omaisuuden tai tilojen tarkastaminen, kiinnipitäminen, liikkumisvapauden rajoittaminen ja eristäminen. Rajoitustoimenpiteillä varmistetaan huostaanoton tarkoituksen toteuttaminen ja niillä suojataan lasta, toista henkilöä tai omaisuutta. (Saastamoinen 2010, 149–150.) Rajoitustoimenpiteiden pitää siis aina olla tarkoituksenmukaisia. Rajoitustoimenpiteiden tarkoituksena on rajata jotakin lapsen perusoikeutta, ja näin turvata lapsen oikeus välttämättömään huolenpitoon. Rajoitustoimenpiteitä harkittaessa tulee aina pohtia niiden välttämättömyyttä tavoitellun päämäärän saavuttamiseksi. Tavoitteena on, että asiat saataisiin ratkaistua muuten kuin rajoitustoimenpiteitä käyttämällä. (Saastamoinen 2010, 151.)

Hoito- ja kasvatussuunnitelmasta on määrätty lastensuojelulain pykälässä 30 a. Lain mukaan sijaishuoltopaikan tulee täydentää yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa lapsen asiakassuunnitelmaa tarvittaessa hoito- ja kasvatussuunnitelmalla. Hoito- ja kasvatussuunnitelman tarkoituksena on havainnollistaa asiakassuunnitelman tavoitteita ja kuvata, miten lapsen tarpeisiin vastataan ja miten turvataan lapsen hyvä kohtelu. Hoito- ja kasvatussuunnitelma tehdään yhdessä lapsen kanssa, ja sitä varten kuullaan lapsen huoltajia. (Lastensuojelulaki 2019/542, 30. a §.)

Näiden lakien lisäksi esimerkiksi laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista on keskeisessä osassa lastensuojelun työskentelyssä (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812). Jokaisella laitoksella on lakien lisäksi myös omat ohjeet siihen, miten kyseisessä laitoksessa työskennellään ja miten esimerkiksi omaohjaajuutta toteutetaan. Opinnäytetyötäni varten tutustun perhetukikeskus Auerkulman työntekijöiden ohjeisiin, arvoihin ja erityisesti siihen, miten omaohjaajatyöskentely ohjeissa huomioidaan.

4.2 Sijaishuolto

Sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuolto voi olla perhehoitoa tai laitoshuoltoa. (Lastensuojelulaki 49. §.) Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolella avohuollon tukitoimena, huostaan otettuna, kiireellisesti sijoitettuna, hallinto-oikeuden väliaikaisella määräyksellä tai jälkihuoltona. Sijaishuolto tarkoittaa huostaanotetun tai kiireellisesti tai hallinto-oikeuden väliaikaisen määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. (Saastamoinen 2010, 4–5.)

Lastensuojelulaitosten lisäksi lapsia voidaan sijoittaa esimerkiksi perhehoitoon tai ammatilliseen perhekotiin. Laitoksiin sijoitetaan erityisesti vaikeahoitoisia ja erityisosaamista edellyttäviä lapsia, ja silloin on myös mahdollisuus rajoitustöiden soveltamiseen. Usein laitoshoidon tarkoitus on tarkoituksenmukainen sijoitusmuoto murrosikäiselle nuorelle. Laitoshoidon voi olla paras ratkaisu myös väliaikaisessa sijoituksessa, mutta se edellyttää tiivistä yhteistyötä lapsen ja vanhempien kanssa. (Saastamoinen 2010, 11.)

Lastensuojelun sijaishuollon laitostyön tavoitteena voidaan nähdä laitoksesta itsenäiseen elämään muuttaminen ja koulutuksesta työelämään siirtyminen. (Timonen-Kallio ym. 2017, 27). Sijoituksen jälkeen lapsi saattaa siirtyä takaisin kotiin, mutta moni myös itsenäistyy laitossijoituksen jälkeen. Laitoksen työntekijöiden olisi silloin huolehdittava osaltaan siitä, että nuorella on riittävät taidot itsenäiseen pärjäämiseen.

Sijaishuollon henkilökunnalta vaaditaan monia taitoja, ja heillä on keskeinen osuus monen lapsen tärkeässä elämänvaiheessa. Ammatillisessa osaamisessa tärkeintä ovat hyvät vuorovaikutustaidot, dialogisuus ja oman toiminnan reflektointi. (Timonen-Kallio ym. 2017, 27.) Jokainen lapsi on oma yksilönsä, ja heidät pitää kohdata eri tavoin. Työntekijän pitää olla valmis kasvamaan yhdessä lasten kanssa ja pohtimaan omaa toimintaansa myös kriittisesti.

4.3 Sijoitetut nuoret

Nykyään lapsia sijoitetaan aiempaa vanhempina, ja usein tämä merkitsee sitä, että lapsi tai nuori on ehtinyt elämään hyvinkin pitkään epävakaissa oloissa, ja heidän ongelmansa voivat olla hyvin monimuotoisia ja vakaviakin. (Sinkkonen 2015,148.) Lastensuojelussa avohuollon toimenpiteet ovat aina ensisijaisia, ja huostaanotto on vasta viimesijainen toimenpide (Lastensuojelulaki 4. §). Lapsia ja perheitä pyritään siis mahdollisimman pitkään auttamaan avohuollon tukitoimilla, ja sijoitukseen ryhdytään vasta silloin, kun tilanne ehdottomasti edellyttää sitä. Tämä on monella tapaa hyvä asia, mutta voi vaikuttaa siihen, että sijoitus-tilanteessa tilanne voi olla lapsen kannalta jo hyvin haastava.

Usein nuori, joka tulee sijoitukseen juuri ennen täysi-ikäisyyttä, on elämässään siinä tilanteessa, ettei häntä ehkä enää kiinnosta sitoutua mihinkään. Nuorella voi olla voimakas halu itsenäistyä. Arjen hallinta voi olla hyvin vaikeaa tai jopa kadonnut. Lastensuojelussa törmää valitettavan usein ajatukseen, että kohta nuori täyttää 18 vuotta, joten enää ei ole mitään tehtävissä. On vaikeaa saada nuori mukaan oman elämänsä suunnitteluun, ja tässä omaohjaajan rooli on hyvin tärkeä.

Nykyisin kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset oireilevat eri tavoin, ja saattavat tarvita apua esimerkiksi päihdeongelmiin, psykiatrisiin ongelmiin ja vakaviinkin käytöshäiriöihin. Vaikeat ongelmat sekä lasten vaihtuvuus voivat aiheuttaa laitoksessa levottomuutta. Mitä vaikeahoidoisemmista lapsista on kyse, sitä intensiivisempää hoitoa he tarvitsevat. Tällöin laitoksessa tulee olla riittävä määrä pätevää henkilökuntaa, ja tarpeeksi vähän lapsia. (Saastamoinen 2010, 93.) Mitä vaikeammassa tilanteissa sijoitetut lapset ovat, sitä enemmän heidän kohtaamisensa vaatii työntekijöiltä.

Kaltoinkohdellut lapset tarvitsevat pitkäkestoista, vakaata ja luotettavaa hoivaa, jotta voivat alkaa uskoa maailman olevan hyvä paikka. (Sinkkonen 2008, 44.) Vuorovaikutus lapsen ja omaohjaajan välillä olisi tärkeää olla riittävä ja laadultaan hyvää. Omaohjaajan tulee olla sensitiivinen ja herkkä huomioimaan lapsen

eri ikätasoisille kuuluvia kehityshaasteita. Ohjaajan tulisi myös pyrkiä tavoittamaan lapsen näkyvän käyttäytymisen taustalla olevat tunnetilat ja tarkoitukset ja kyetä virittäytymään niihin. (Sinkkonen 2008, 269.) Omaohjaajan on hyvä tietää lapsen historiaa, jotta kuntoutus on lapsen kehitystä tukevaa, kannustavaa ja toimintakykyä lisäävää. Lapsen kuntoutuminen tulisi olla osallistavaa, eikä suorittavaa. Lastenkodin kuntouttava työmuoto näkyy arjen sujuvuutena, mahdollisimman normaalina arkena; ruokailuineen, unirytmineen ja harrastuksineen. Lastenkotiin sijoitettujen lasten ja vanhempien välejä pyritään aktiivisesti ylläpitämään ja tukemaan koko sijoituksen ajan ja jopa luomaan uudelleen toimivaa kanssakäymistä.

4.4 Osallisuus

Osallisuus tarkoittaa mukanaoloa, asioihin vaikuttamista sekä huolenpitoa, että yhteisesti rakennetusta hyvinvoinnista osalliseksi pääsemistä. (Suomen sosiaali- ja terveysministeriö.) Lain mukaan myös alaikäisen asiakkaan toiveet ja mielipiteet on otettava huomioon iän ja kehitystason mukaisesti (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 10. §).

Lapsen osallisuus on yksi niistä keskeisistä periaatteista, jotka ohjaavat lastensuojelua, ja lapsen on tärkeä päästä vaikuttamaan häntä itseään koskeviin asioihin ja päätöksentekoon. Lastensuojelulain mukaan lapsen osallisuuteen kuuluu lapsen mielipiteen selvittäminen ja kuuleminen, lapsen puhevallan käyttö sekä mahdollisuus edunvalvojan käyttämiseen. (Saastamoinen 2010, 65.) Lasta tulee kuulla esimerkiksi sijoitusta koskevissa päätöksissä, mutta hänen mielipidettään tulee kuulla myös lastensuojelulaitoksen arjessa. Lapsen tulee olla aidosti osallinen työskentelyssä, ja hänellä tulee olla mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä koskeviin asioihin.

Osallisuus koostuu oikeudesta saada tietoa itseä koskevista suunnitelmista, päätöksistä ratkaisuksista, toimenpiteistä ja niiden perusteluista. Osallisuudella tarkoitetaan myös mahdollisuuksia ilmaista mielipiteensä sekä vaikuttaa näihin asioihin. (Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.) Lastensuojelulaitoksen arjessa tehdään päivittäin päätöksiä, jotka vaikuttavat lasten elämään. Osa päätöksistä

on sellaisia, että niiden pitää olla työntekijöiden tai aikuisten tekemiä. Lapsi pitäisi kuitenkin ottaa mukaan mahdollisimman moneen päätökseen, sillä lastensuojelulaitos on lasten koti, ja päätökset koskevat hänen arkeaan.

Asiakkaan rooli tulisi olla työskentelyssä aktiivinen. Asiakkaan ja työntekijän vuorovaikutus rakentuu yhteistyösuhteeksi, jossa asiakasta aidosti kuunnellaan. Osallisuuden toteutumiseksi organisoidaan vuorovaikutteisia tilanteita kuten yhteisiä ideointiriihiä, yhteistyöneuvotteluita ja asiakasneuvostoja sekä käydään arviointi ja palautekeskusteluja. Osallinen ihminen on oikeasti mukana prosessissa, ja hänen näkemyksensä huomioidaan palveluiden toteuttamisessa. (Pohjola 2010, 58.)

Osallisuuden perustana ovat lapsen tarpeet. Lapsi on aktiivinen osallistuja, ja vaikuttaa omalta osaltaan tapahtumiin. (Timonen-Kallio ym. 2010, 6.) Lastensuojelun ammattilaisten roolina osallistamisessa on tuoda lapselle mahdollisuuksia osallistua ja rohkaista lasta ilmaisemaan mielipiteitään ja ajatuksiaan. (Timonen-Kallio ym. 2010, 6.) Tässä etenkin omaohjaajalla voi olla tärkeä rooli, sillä usein hän tuntee lapsen työntekijöistä parhaiten.

Olisi hyvä, jos omaohjaaja pystyisi tukemaan lapsen osallisuutta ilmaisuun ja olemassaoloon erilaisin keinoin. Lapsilla voi olla erilaisia haasteita ilmaisussaan, ja ne pitää ottaa huomioon työskentelyssä. Haasteet eivät voi olla esteenä osallisuuden toteutumiselle.

Kun lapselle tai nuorelle annetaan mahdollisuus olla osallisena oman elämänsä pohdintaan, hän todentaa itseään uusin tavoin itselleen ja toisille. Parhaimmillaan osallisuus parantaa lapsen käsitystä omasta kehityspotentialistaan ja kykyä pitää huolta omista tarpeistaan ja oikeuksistaan. (Bardy & Heino 2013, 22.) Lapselle pitäisi tulla tunne, että hän pystyy vaikuttamaan asioihin ja hänen mielipiteellään on merkitystä.

5 KIINTYMYSSUHDE

Ihmisellä on tarve luoda vahvoja tunnesiteitä läheisiin ihmisiin, ja tähän perustuu John Bowlbyn 1950-luvulla kehittämä kiintymyssuhdeteoria. Kiintymysjärjestelmän tärkein tehtävä on luoda turvallinen perusta sekä tukikohta, josta lapsi voi lähteä tutkimaan ympäröivää maailmaa. Kiintymyssuhteella tarkoitetaan lapsen ensimmäisen vuoden aikana vauvan ja häntä hoivaavan aikuisen välille syntyvää suhdetta. Vauvalla on luontainen tarve ja kyky muodostaa tunneside häntä hoivaavaan ihmiseen. (Sinkkonen 2015, 23.)

5.1 Kiintymyssuhdeteoria

Kiintymyssuhdeteorian avulla voidaan ymmärtää vaikeissa oloissa kasvaneiden lasten psyykkisiä ongelmia. (Sinkkonen 2015, 23.) Toistuvat traumat, vakavat puutteet hoidossa ja kaltoinkohtelu voivat aiheuttaa sen, ettei lapsi pääsee turvallisesti kiintymään häntä hoivaavaan aikuiseen. (Sinkkonen 2015, 35.) Kiintymyssuhteen häiriöihin on monenlaisia syitä, yleisimpinä niistä on lapsen kaltoinkohtelu, emotionaalinen, fyysinen ja psyykinen laiminlyönti sekä väkivalta. Laitoshoidoissa huolehditaan yleensä hyvin lapsen fyysisistä tarpeista, mutta emotionaalinen hoito jää usein riittämättömäksi. (Becker-Weidman & Shell, 2008; 44–45.)

Sijoitetulla lapsella on takanaan vähintään yksi kiintymyssuhteen katkeaminen. Toisaalta lapsella ei välttämättä ole lapsuudessaan ollut ollenkaan mahdollisuutta turvallisen kiintymyssuhteen luomiseen. (Sinkkonen 2015, 156.) Nuoren voi olla vaikea laitoksessa luottaa aikuisten pysyvyyteen ja luoda luottamuksellista suhdetta työntekijöihin. Omaohjaaja voi toimia nuorelle tärkeimpänä ihmisuhteena sijoituksen aikana.

Haasteena lastensuojelussa on työntekijöiden suuri vaihtuvuus. Jos omaohjaaja vaihtuu usein, ei lapsi pääse luomaan suhdetta työntekijään, eikä vaihtuviin työntekijöihin tutustuminen välttämättä edes kiinnosta lasta. Tämä ei auta korjaamaan varhaisten kiintymyssuhteiden vaurioita, vaan aiheuttaa vain lisää haittaa. Lastensuojelussa lapsen kiintymyksen kannalta omaohjaajatyöskentely on suuressa roolissa ja usein hyvin merkityksellinen. Omaohjaajan ja lapsen

suhde vaatii usein paljon aikaa, henkisesti läsnä olevaa aikuista ja luontevaa vuorovaikutusta.

Kiintymyssuhdemallit vaikuttavat siihen, kuinka yksilö ajattelee omasta ja toisten tarvitsevuudesta sekä siihen, miten apua otetaan vastaan. Erilaiset mallit näkyvät erilaisissa vanhemmuuksissa ja perheen kaikilla kiintymyssuhteilla on vaikutuksensa lapsen kehitykseen ja perheen hyvinvointiin. Työntekijän kiintymyssuhde vaikuttaa siihen, kuinka hän käsittelee muiden tarvitsevuutta ja haavoittuvuutta. Tämän ymmärtäminen voi auttaa perheiden kanssa työskenteleviä näkemään itsensä ja vuorovaikutustaitonsa uudella tavalla, sillä erilaiset kiintymyssuhteet rakentavat yksilölle erilaisia käsityksiä ja oletuksia itsestä ja muista. Yksilön turvallisuuden kokemusta voidaan tarkastella moniulotteisesti kiintymyssuhdemallin avulla. (Tapio ym. 2010, 102.) Oletusarvo on että, auttamistyötä tekevien työntekijöiden keskuudessa herää ymmärrystä ja halua auttaa tarvitsevaa asiakasta. Siihen liittyy usein työntekijän omat lapsuuden kokemukset ja niistä luodut oletusmallit. (Tapio ym. 2010, 111.) Kiintymyssuhdemallit voivat antaa työntekijälle työkaluja perheenjäsenten kohtaamiseen, sillä voidakseen auttaa, työntekijä kiinnittyy jollain tavalla perheeseen. Ellei tällaista kiinnittymistä tapahdu, ei tapahdu myöskään inhimillistä kohtaamista, mikä mahdollistaisi muutoksen. (Tapio ym. 2010, 110–111.)

Kiintymyssuhdeteoria on teoria turvallisuudesta. Teoriassa on kyse vauvan ja hänen hoitajansa välisestä suhteesta ja suhteen vaikutuksesta myöhempään elämään. Kiintymyssuhdeteoriassa käsitellään prosessia, jossa yksilö oppii toisen avulla säätelemään mm. omia pelkojaan ja tarpeitaan ja suhtautumista toisiin ihmisiin. Teorian mukaan lapsella on biologinen tarve kiinnittyä ja muodostaa suhde häntä hoivaavaan aikuiseen. Jokaisessa kiintymyssuhdemallissa aivot muokkaantuvat eri tavoin, sillä vauvan kokemukset vuorovaikutusympäristöstä muokkaavat aivoja ja kykyä käsitellä ympäristön virikkeitä. (Tapio ym. 2010, 103.)

Sijaishuollossa tehdään aina kasvatustyötä, eikä kasvattaja voi täysin piiloutua ammatilliseen rooliinsa, vaan hänen täytyy antaa myös itsestään jotain lapselle

tai nuorelle ja asettua lapsen tai nuoren kanssa suhteeseen. Omaohjaajan tärkeimpiä tehtäviä on muodostaa turvallinen ja korjaava kiintymyssuhde lapsen tai nuoren kanssa. Vain aidolla kohtaamisella ja turvallisella vuorovaikutuksella saadaan aikaan pysyviä muutoksia. Jotta kiintymyssuhde voisi muodostua, tarvitaan välitöntä ja läheistä vuorovaikutusta lapsen ja omaohjaajan välillä. (Timonen-Kallio ym. 2017, 26). Lastensuojelulaitoksen arjessa voi olla vaikeaa muodostaa läheistä suhdetta nuoreen, mutta tämän pitäisi joka tapauksessa olla tavoitteena jokaisessa omaohjaaja suhteessa.

5.2 Kiintymyssuhdemallit

Kiintymyssuhteet jaetaan neljään erilaiseen kiintymyssuhdemalliin. Kiintymyssuhde voi olla turvallinen, välttelevä, ristiriitainen tai jäsentymätön. Turvallisessa kiintymyssuhteessa aikuinen reagoi lapsen tunteisiin ja tarpeisiin riittävän oikealla tavalla oikeaan aikaan. Muissa kiintymyssuhteissa lapsen tarpeet eivät aina tule kohdatuiksi. (Tapio ym. 2010, 102–109.)

Turvallinen kiintymyssuhde on sellainen, missä lapsella on lupa ilmaista erilaisia perustunteita, kuten iloa, surua ja pelkoa, sekä lasta tuetaan myös niiden käsittelemisessä. Lasta ei tuomita, kun annetaan rajoja. Kun lapsi on turvallisesti kiinnittynyt häntä hoivaavaan aikuiseen, lapsi alkaa huolenpidon myötä pitää itseään rakastettavana ja maailmaa turvallisena. Lapsen kokemus, että hän on rakastettu, auttaa pitämään myös toisia rakastettavina. Turvallinen kiintymyssuhde antaa uskoa tulevaisuuteen ja luvan olla myös muiden apua tarvitseva sekä tilanteen mukaan auttava ja vahva. (Tapio ym. 2010, 104–105.) Turvallinen kiintymyssuhde heijastuu lapsen elämään, ylipäättänsä ihmisen elämään läpi koko tämän historian. Tällaisesta lapsesta kasvaa itseensä luottava, hyvällä itsetunnolla, ympäristöön positiivisesti suhtautuva ihminen.

Välttelevässä kiintymyssuhteessa vanhempi ei jaksa tai osaa vastata lapsen tarpeisiin. Vanhemman reagoimattomuus voi johtua esimerkiksi siitä, ettei hän kykene tunnistamaan lapsen tarpeita. Tähän voi sisältyä ajatus lapsen pilalle hemmottelusta, jos lapsen tarpeisiin reagoidaan herkästi. Tässä suhteessa lap-

sen toimintaa määrittelee syy-seuraus-oletus. Lapsi voi pyrkiä saamaan aikuisen hyväksynnän olemalla kiltti, ahkera tai järkevä ja lapsi kieltää omat tunteensa. Lapsi ei opi itsenäisesti säätelemään omia tunteitaan, joten hän oppii välttelemään tunteiden osoittamista, käsitlemistä ja kokemista. Aikuisena tälle lapselle saattaa olla vaikeaa osoittaa tai saada rakkautta. Suhtautumisessa omaan lapseen saattaa oma tarvitsevuus olla esteenä ideaalivanhemmuuden toteutumiselle. (Tapio ym. 2010, 105–106.) Välttelevästi kiintynyt lapsi ei pysty ilmaisemaan tunteitaan voimakkaasti. Pystyäkseen vastaamaan aikuisten reaktioihin toivotulla tavalla, lapsi tarkkailee aikuisen reaktioita aktiivisesti. (Sinkkonen 2015, 27–28.)

Ristiriitaisessa kiintymyssuhteessa lapsen viesteihin vastataan epäjohdonmukaisesti tai ennakoimattomasti. Lapsi ei tiedä mitä odottaa suhteessa aikuiseen, ja hakee huomioita vetoamalla korostetusti tunteisiin. Lapsen kokemus on, että vain vahvoihin tunteisiin vastataan. Maailma näyttäytyy lapselle arvaamattomana ja ennakoimattomana. Ristiriitaisessa kiintymyssuhteessa hallitsee järjen sijaan tunteet. (Tapio ym. 2010, 106–108.)

Kolmen kiintymyssuhdemallin lisäksi on löydetty myös neljäs mahdollinen kiintymyssuhde, jäsentymätön tai kaottinen kiintymyssuhde. Jäsentymättömässä kiintymyssuhteessa lapsi kokee, että vanhempi on sekä pelon, että turvallisuuden lähde. (Brodén 2008, 33.) Tähän voi liittyä myös lapsen perushoidon laiminlyöminen. Tällaisessa kiintymyssuhteessa tarpeiden ja tunteiden ilmaiseminen tekee lapsesta haavoittuvan ja altistumista mahdolliselle hyväksikäytölle. Lapsi ei uskalla luottaa muihin ja kokee maailmassa olon taisteluna. Suhteessa muihin hän on manipuloiva, arvaamaton ja varautunut. (Tapio ym. 2010, 108–109.) Jäsentymätön kiintymyssuhde on sekä ristiriitaisen, että välttelevän kiintymyssuhdemallin sekoitusta.

6 OMAOHJAAJUUS

Lastensuojelulaitoksessa kasvatustyö tapahtuu omaohjaajasuhteen kautta. Omaohjaajasuhteen tulee olla tietoinen, julkinen ja ammatillinen. Kyseessä on tunnesuhde, jota rajaavat asiakassuunnitelmat sekä muut yhteiset sopimukset.

Suhteen julkisuudella viitataan siihen, että suhteesta on päätetty yhteisin perusteisin, eikä sitä pureta ensimmäisten vastoinkäymisten kohdalla. Ammatillisuudella tarkoitetaan, että omaohjaajan pitää pystyä tarkastelemaan hänen ja lapsen välistä vuorovaikutusta ammatillisesta näkökulmasta, ja vastata yksilöllisesti lapsen hoidon ja kasvatuksen tarpeeseen. (Timonen-Kallio 2017, 26.)

6.1 Omaohjaajatyöskentely lastensuojelulaitoksessa

Lastenkodissa nuori saa tavallisesti tuekseen omaohjaajan, jonka tehtävänä on jäsentää lapsen arkea, toimia yhdyshenkilönä sijoituspaikan ja kodin välillä ja huolehtia käytännön tehtävistä. Lapselle on käytännön asioiden lisäksi tärkeää, että yksi henkilö vastaa häneen liittyvistä asioista ja pitää häntä mielessään. (Sinkkonen 2015, 241.)

Omaohjaajuus on lastensuojelulaitoksissa todettu hyväksi keinoksi yhteyden saamiseksi sijoitetun lapsen kanssa. Kun lapsi tulee sijoitukseen, saa hän heti omaohjaajan. Usein heitä on kaksi tai kolme. Ideaalia olisi, että joku omaohjaajista olisi vastaanottamassa lapsen ja esittelee hänelle talon, käytännöt, säännöt ja tämän huoneen. Usein tämä ei ole mahdollista. Yleensä omaohjaaja tekee tulohaastattelun ja tapaa myös vanhemmat tulotilanteessa, mikäli vanhemmat ovat siinä mukana. Tulotilanteessa lapsen tai perheen mukana on myös sijoittava sosiaalityöntekijä. Omaohjaajan toimintaa ohjaa alusta asti suunnitelmallisuus, jonka perustana on vastata lapsen tarpeisiin. Ohjaajuuden lähtökohdana on lapsilähtöisyys, mutta tässä edetään alussa useasti aikuislähtöisesti. Omaohjaajuuden edettyä tutustumisvaiheesta aletaan kartoittamaan lapsen ihmissuhteita ja rakentamaan mahdollisia uusia lasta tukevia suhteita. Näitä voivat olla esimerkiksi tukihenkilötoiminta, yhteys isovanhempiin tai jokin muu vahvistava aikuissuhde.

Työroolin muotoutumiseen vaikuttaa henkilön oma persoona ja sen monet värit. Oleellisinta on oppia hyödyntämään omia vahvuuksiaan ohjauksessa. Kun työntekijä tuntee itsensä, on hänen helpompi löytää tie asiakkaan ymmärtämiseen. (Vilen ym. 2014.)

Ohjauksella on tarkoitus antaa puitteet ohjaamiselle ja vuorovaikutukselle sekä antaa ohjattavalle mahdollisuus, tilaa ja aikaa käsitellä omia asioitaan tasavertaisella asemalla. Asiakasta on ehdottoman tärkeää tukea luottamussuhteen syntyyn, jotta tämä voi keskittyä ratkomaan elämänsä ongelmia. (Pennanen 2012, 6.)

Sijoituksen prosessissa avainasemassa ovat lapsi, biologinen perhe, sosiaalityöntekijä, sekä sijoituspaikan aikuiset. Sinkkosen mukaan sijoituspaikan aikuisten valmiudet ja asennoituminen haastavan nuoren kohtaamiseen ovat erittäin tärkeitä sijoituksen onnistumiselle. (Sinkkonen 2015, 148.)

Sijoitetuilla nuorilla on usein takanaan useampia sijoituksia kodin ulkopuolelle, ja muita traumatisoivia kokemuksia. Tämän vuoksi on erittäin tärkeää, että nuorten kanssa työskentelevillä työntekijöillä on riittävä asiantuntemus, ammattitaito ja kokemus. (Saastamoinen 2010, 97.)

Lastensuojelulaitoksessa ohjaajan tehtävänä on laatia lapsella hoito- ja kasvatussuunnitelma, luoda lapsen pedagoginen vuorovaikutussuhde, työskennellä lapsen kanssa suunnitelmallisesti, pitää vanhemmat ja huoltajat lapsen elämässä mukana ja työskennellä perheen kanssa, ajaa lapsen asiaa palavereissa, tehdä moniammatillista yhteistyötä verkoston kanssa, taata lapselle sujuva ja mielekäs arki, järjestää aikaa omaohjattavan kanssa, vastata lapsen yksilöllisestä taustan käsittelemisestä (Timonen-Kallio 2017, 28–29.)

Tämän lisäksi ohjaajat joutuvat myös vastaamaan laitoksen arjen pyörittämisestä sekä mahdollisista yllättävistä tilanteista. Sijoitusprosessin aikana lapsen elämässä voi olla erilaisia kriisejä, eikä omaohjaaja ole välttämättä juuri silloin työvuorossa. Näitä tilanteita voidaan aina selvittää jälkikäteen, kunhan lapsi saa tilanteessa tarvitsemansa avun ja tuen silloin vuorossa olevalta työntekijältä.

Omaohjaajan tärkeänä tehtävänä on pitää yhteyttä lapsen perheeseen ja verkostoihin. Perheen kanssa tehtävä työ on erittäin tärkeää, sillä sijoituksen aikana pyritään aina siihen, että lapsi pystyisi palaamaan kotiin. Vaikka näin ei

kävisikään, on silti tärkeää, että vaikeita asioita käsitellään yhdessä perheen kanssa ja lapsen yhteys biologiseen perheeseen säilyy mahdollisimman hyvänä. Omaohjaajan rooli on erityisen tärkeä suhteessa sijoitetun lapsen perheeseen. Etenkin vastaanotto-osastolla perheen kanssa työskentely on tärkeää ja tiivistä, sillä sijoituksen aikana pyritään selvittämään tilannetta ja sitä, voiko lapsi kotiutua lastensuojelulaitoksesta. Myös pidemmän sijoituksen kohdalla vanhempien kanssa työskenteleminen on tärkeää, jotta lapsen ja perheen välinen yhteys säilyy. Usein tähän tarvitaan ulkopuolista tukea esimerkiksi omaohjaajalta, jotta vaikeita asioita pystytään käsittelemään, ja niistä päästään yli.

Vastaanottoyksikössä tulotilanne riippuu siitä, onko kyseessä suunnitelmallinen sijoitus vai kiireellinen sijoitus. Suunnitelmallisen sijoituksen kohdalla lapsi tai nuori käy etukäteen tutustumassa laitokseen ja voi tutustua omaohjaajaan jo ennen sijoitusta. Työskentely voi alusta alkaen olla suunnitelmallista ja omaohjaaja on mukana prosessissa alusta alkaen. Kiireellinen sijoitus voi alkaa yllättäen esimerkiksi keskellä yötä, jolloin työskentelyn aloittaminenkin on erilaista. Sijoitushetkellä paikalla oleva työntekijä vastaa tilojen ja rutiinien esittelystä, ja omaohjaaja valitaan myöhemmin.

Omaohjaaja on vastuussa yhteydenpidosta eri yhteistyötahoihin. Lasten ja nuorten kohdalla tärkeitä kumppaneita ovat esimerkiksi koulu ja mahdollinen hoitotaho sekä mahdollisesti aiemmat perheen ja lapsen kanssa työskennelleet tahot, esimerkiksi perhetyöntekijä tai tukihenkilö. Omaohjaaja pitää myös yhteyttä lastensuojelun sosiaalityöntekijään. Omaohjaaja tekee kuukausiraportin sijoituksesta ja toimittaa sen tarvittaville tahoille.

Omaohjaaja tekee tarvittaessa nuoren kanssa yhdessä viikkosuunnitelman. Lisäksi omaohjaaja laatii hoito- ja kasvatussuunnitelman, sekä vastaa sen päivittämisestä. Auerkulmassa omaohjaaja pitää nuoren kanssa omaohjaajakeskusteluja ja omaohjaajatunteja. Toimintaa suunnitellessa on hyvä ottaa huomioon nuoren omat toiveet, mutta omaohjaaja on vastuussa siitä, että toiminta on nuoren tilannetta tukevaa ja monipuolista. Esimerkiksi tietokonepelien pelaaminen voi välillä olla paikallaan, mutta ohjaaja voi ehdottaa myös esimerkiksi ulkoilua tai muuta aktiiviteettia.

6.2 Omaohjaajatyöskentelyn haasteet ja vahvuudet

Lapsi ei voi itse yleensä vaikuttaa omaohjaajan valintaan. Omaohjaaja suhteeseen voi liittyä paljon haasteita, ja omaohjaaja voi olla juuri se ihminen, jolle lapsi uskaltaa näyttää vaikeitakin tunteita. Nuori saattaa koetella omaohjaaja ja tällä voi olla vaikutuksia koko työyhteisöön. (Sinkkonen 2015, 241–242.) Suhde omaohjaajaan voi olla lähes samantapainen kuin suhde omaan vanhempaan. Kyseessä on tärkeä ihmissuhde, jossa voi näyttää sekä ilot että surut. Vaikeiden tunteiden näyttäminen voi olla omaohjaajasuhteessa sekä hyvä että huono asia. Toisaalta on hyvä, että lapsi luottaa työntekijään niin paljon, että pystyy näyttämään tunteitaan. Toisaalta joskus lapsen ja työntekijän suhde ei yrityksistä huolimatta muodostu toivotunlaiseksi.

Haasteena omaohjaajatyöskentelyssä on usein omaohjaajan tapa työskennellä. Jos omaohjaaja kokee, ettei tarvitse kehittyä, eikä omantyöskentelyn reflektointi ole kehittävää, jumiutuu työntekijä usein vanhoihin tapoihin. Omaohjaajan olisi hyvä muistaa, että jokaisen lapsen kanssa täytyy löytyä oma tapansa työskennellä lapsen persoonan mukaan. Esimerkiksi autoritaarinen toimintatapa ei ehkä toimi herkän lapsen kohdalla, vaikka se olisikin toiminut edellisen omaohjattavan kohdalla.

Omaohjaaja on aina kuitenkin laitoksessa “vain töissä”. Omaohjaajalla on vapaapäiviä, lomaa, äitiyslomia tai työpaikan vaihdoksia. Poissaolot voivat aiheuttaa lapsessa hylätyksi tulemisen tunteita. Vaikka kyseessä voi olla myös omaohjaajalle tärkeästä ihmissuhteesta, voi nuori ajatella ohjaajan tekevän työtään vain rahan takia. (Sinkkonen 2015, 246.) Työntekijöiden ja etenkin omaohjaajan poissaolot voivat olla lapselle hylkäämisen kokemus, joka vaikuttaa vahvasti yhteyden ja kemian muodostumiseen. Lastensuojelulaitoksessa olevalla lapsella on aina taustallaan jo monia raskaita kokemuksia, eikä suhteen luominen siksi ole helppoa. Lapsi ei välttämättä luota omaohjaajaan, eikä välttämättä pääse yli hylkäämisen tunteen kokemuksestaan.

Kuten aikaisemmin todettiin, ei lastensuojelulaitoksessa työtä voi tehdä ainoastaan ammatillisesta roolista käsin. Luottamuksellista suhdetta lapseen ei saa muodostettua, jos vuorovaikutuksessa on pelkkänä ammattilaisena, eikä ihmisenä. Tämä voi kuitenkin olla työntekijälle hyvin kuormittavaa. Koska suhteesta lapseen muodostuu henkilökohtainen, ei työntekijä voi suhtautua kriisitilanteisiin tai takapakkeihinkaan vain ammattilaisen roolista. Omaohjaajan onkin tärkeä saada paljon tukea työyhteisöltä. Työnohjaus on keskeisessä roolissa siinä, että työssä kohdattuja asioita pääsee käsittelemään, eivätkä ne jää vaivaamaan työntekijää.

Lastensuojelulaitoksen työntekijöihin kohdistuu monenlaisia vaatimuksia, ja omaa asiantuntijuutta pitäisi kehittää lähes jatkuvasti. Usein sijoitetuilla lapsilla voi olla haasteita myös päihteiden kanssa, tai mielenterveyden ongelmia. Näihin haasteisiin vastaamiseen työntekijä tarvitsee usein jonkinlaista lisäkoulutusta. Monesti myös esimerkiksi erilaiset neuropsykologiset haasteet näkyvät lastensuojelulaitoksen arjessa, joten myös niistä työntekijöillä olisi hyvä olla erityisosaamista. Lasten ja nuorten maailmassa erilaiset ilmiöt muuttuvat nopeasti, ja lasten elämä on hyvin erilaista esimerkiksi nyt kuin kymmenen vuotta sitten. Työntekijän on oltava ainakin suhteellisen hyvin perillä kunkin ajan ilmiöistä ja siitä, mikä lasten elämässä juuri nyt on tärkeää ja merkityksellistä.

Etenkin vastaanottoyksikössä lapset voivat siirtyä nopeasti eteenpäin ja uusia lapsia tulee taloon usein. Lasten vaihtuvuus voi olla haaste omaohjaajatyöskentelylle, jos työntekijällä ei ole aikaa luoda suhdetta lapseen. Työntekijän kannalta voi olla kuluttavaa, että tutustumisen joutuu aina aloittamaan alusta. Myös työntekijöiden vaihtuvuus on monessa lastensuojelulaitoksessa suurta. Tämä vaikeuttaa luottamuksellisen suhteen syntymistä lapsen ja työntekijän välille.

Auerkulman perhetukikeskuksessa ohjaajien toimenkuvaan ei kuulu arkena ruuanlaitto, kuten monissa muissa laitoksissa. Tämä mahdollistaa omaohjaajatyöskentelylle enemmän aikaa käytettäväksi lapsen kanssa työskentelyyn. Auerkulmassa on myös kiitettävästi tilaa erilaisille toiminnoille. Pihapiirissä on trampoliini ja keinu sekä grilli. Yhdessä omaohjaajan kanssa on mahdollisuus

pelata biljardia, pingistä ja musisoida äänieristetyssä huoneessa tai grillaila ulkona. Askartelulle on runsaasti tarvikkeita. Auerkulmalla on myös oma vene Tuusulanjärvellä. Venettä voisi käyttää lapsen kanssa ulkoiluun ja harjoitella kalastusta sekä veden äärellä olemista turvallisesti.

Työnohjaus perhetukikeskus Auerkulman vastaanottoyksikössä ja kuntouttavassa yksikössä on kerran kuukaudessa. Työnohjaus on yhdistetty tiimipäivään. Tiimeissä käydään läpi jokaisen lapsen sen hetkinen tilanne. Työnohjauksessa on mahdollista saada tukea omaan työskentelyyn, sekä omaohjaajuuteen. Kuntouttavan yksikön mahdolliset omaohjaajuuden vaihtamiset käsitellään tuolloin myös. Työnohjaukset ja tiimit ovat yksikkökohtaiset.

Työvuorojen laatimisella on suuri merkitys työntekijöiden työssäjaksamiselle. Työvuoroissa olisi myös erittäin tärkeää huomioida, että omaohjaaja on ainakin kerran viikossa työvuorossa yhtä aikaa ohjattavan lapsen kanssa. Työvuoroja suunnitellessa tulee myös varmistaa, että omaohjaaja on paikalla lapsen neuvotteluissa. Omaohjaaja ei voi myöskään esimerkiksi tehdä pelkästään yövuoroja, sillä silloin yhteistä aikaa lapsen kanssa ei ole riittävästi.

Työryhmän innokkuus ja toisten tukeminen työntekijänä sitouttaa niin lapsen kuin työntekijän suorittamaan parastaan. Kokemukseni mukaan tulokselliseen omaohjaajatyöskentelyyn vaikuttaa työryhmän keskinäinen hyvinvointi ja yhteen hiileen puhaltaminen. Yhteneväiset säännöt, ohjeistukset ja käytännöt parantavat työhyvinvointia. Jos työryhmä saa vaikuttaa näihin suunnitteluvaiheissa sitoutuvat työntekijät suoritettaviin asioihin paremmin.

Perhetukikeskus on kouluttanut kuntouttavan yksikön henkilöstöään Nepsy-valmentajiksi. Koulutus on vahvistanut omaohjaajien luottamusta omaan ammatilliseen toimintaan suhteessa neuropsykiatrisesti oireilevaan lapseen. Vastaanottoyksikön henkilöstö on koulutautunut Päihde- ja mielenterveyden erikoisammattitutkintoon. Erilaisten lisäkoulutusten tavoitteena on ollut kuntouttavan yksikön pitkäaikaistyöskentely ja vastaanottoyksikön lisääntynyt päihdetuntemuksen tarve. Muuntautumiskykyinen ohjaaja, joka osaa vastata erilaisiin tilanteisiin ja tarpeisiin on omaohjaajatyöskentelyssä vahvalla pohjalla.

Omaohjaajatyöskentely nähdään Auerkulmassa ja muutenkin lastensuojelussa tärkeänä osana sijoitusta. Omaohjaajatyöskentelyllä voi olla keskeinen merkitys sille, miten kodin ulkopuolinen sijoitus onnistuu, ja millainen merkitys sillä on nuoren tulevaisuudelle. Aiheen tärkeydestä kertoo myös se, että Auerkulma on toivonut opinnäytetyötä nimenomaan tästä aiheesta. Omaohjaajatyöskentely on tärkeää, ja työskentelyn halutaan olevan laadukasta, yhtenäistä ja lapsen erityisen tuen huomioivaa. Jokainen omaohjaaja tekee työtä omalla persoonallaan ja omilla vahvuuksillaan, mutta yhteisistä ohjeista ja pelisäännöistä hyötyvät sekä asiakkaat että työntekijät.

6.3 Korjaavia kokemuksia kiintymyssuhteessa omaohjaajalta

Parhaimmillaan omaohjaajasuhteesta muodostuu lapselle turvallinen kiintymyssuhde, joka saa aikaan myönteisiä muutoksia lapsen elämässä. Saadaksesen lastensuojelussa korjaavia kokemuksia kiintymyssuhteissa, olisi lapsen edun mukaista saada omaohjaajaksi aikuisen, joka on aidosti kiinnostunut lapsesta ja sen hyvinvoinnista. Kun lapsi saa turvallisuuden kokemusta ja arjen toistuvuutta. Lapsi pystyy ennakoimaan arjen toimintoja ja sitä mitä tapahtuu seuraavaksi. Huostaanotettu lapsi hyötyy erityisesti arjen struktuurista, josta ennen pitkää tulee lapselle yksi terapeutin lisäelementti lapsen elämään. Lapsi alkaa osoittamaan pitkäjänteisellä arjen turvallisuuden takaamisella omia psyykkisiä tarpeitaan rohkeammin. Omaohjaajan ja lapsen yhteistyön syveneminen lapsen tarpeiden vastaamiseen on erityisen tärkeää. Tämä vaatii omaohjaajalta tunneherkkyyttä sekä tunnistamisen taitoa, kohdata lapsen tarpeet ja vastata niihin. On samanaikaisesti osoitettava välittämistä sekä vastaanotettava lapsen tunteet ja tarpeet. (Kiiskinen & Eskelinen 2010, 20.)

7 OPINNÄYTETYÖPROSESSI

7.1 Omaohjaajan oppaan toteuttaminen

Omaohjaajan oppaaseen toteutettiin perhetukikeskus Auerkulman toiveesta muistilista tehtävistä asioista sekä vastaanottoyksikössä, että kuntouttavassa

yksikössä. Muistilistaan on listattu erilaisia tehtäviä, jotka ovat omaohjaajan vastuulla. Listan avulla omaohjaaja pysyy kartalla siitä, mitä hänen on tehtävä.

Omaohjaajatyöskentelystä ei ole selkeää kaavaa tai ohjeistusta Auerkulman perhetukikeskuksessa. Tehtäväksi jäi keskustelut työntekijöiden kanssa ja vastaavienohjaajien. Ohjaajien omaohjaajatyöskentely on puhuttanut työyhteisössä. Työntekijöiden oma kokemus ja työhistoria vaikuttaa omaohjaajatyöskentelyyn ja toteutustapaan. Myöskin kirjoittamattomat tavat ja osastojen käytännöt muokkaavat työskentelyä.

Oppaasta tehtiin paperiversio, koska suurin osa työryhmistä kokee toistaiseksi, että sähköiset laitteet hidastavat ja hankaloittavat työskentelyä. Työntekijät toivat esille tulotilanteessa nuoren kanssa täytettävän kyselylomakkeen olevan helpompaa kirjata tiedot muistiin käsin. Tällöin työntekijä pystyi aktiivisesti tarkkailemaan lasta ja ylläpitämään katsekontaktia. Työntekijät kokivat, että tällöin tietokoneet eivät ole estämässä sitä. Työntekijät toivat esille myös sähköisten koneiden kanssa esiin tulevista häiriötekijöistä. Usein huono käyttötaito hidastaa työskentelyä, kuten myös hidas tai huono nettiyhteys. Sähköiseen opas materiaaliin olisi tarvinnut erillistä ylläpitäjää sekä erityistä kiinnostusta tällaisen toiminnan ylläpitämiseen. Tähän ei tällä hetkellä ollut halukkuutta, joten opas paperiversiona oli luonnollinen valinta.

Oppaassa on erikseen muistilistat omaohjaajatyöskentelystä vastaanottoyksikössä sekä kuntouttavassa yksikössä. Lisäksi oppaaseen kuuluu osuus, jossa esitellään tietoa ja teoriaa omaohjaajatyöskentelystä. Oppaassa on myös lyhyesti esitelty ideoita omaohjaajatyöskentelyä varten.

Omaohjaajan opasta on tehty yhdessä tilaajan, eli Auerkulman perhetukikeskuksen kanssa. Olen ensin perehtynyt lähdemateriaaliin, eli aikaisempiin tutkimuksiin ja Auerkulman jo olemassa olleisiin oppaisiin. Olen myös itse työskennellyt Auerkulmassa sekä vastaanottoyksikössä, että kuntouttavalla yksiköllä, joten työskentelytavat ovat olleet minulle jo aikaisemmin tuttuja. Materiaaliin ja teoriatietoon tutustumisen jälkeen aloin työstää opasta omaohjaajatyöskentelystä.

Olen lähettänyt tutkimussuunnitelman Auerkulman johtajalle, ja antanut sen luettavaksi myös muille työntekijöille. Työn etenemisestä ja oppaan sisällöstä on tuolloin keskusteltu vastaavan ohjaajan kanssa. Opasta työstettyäni olen lähettänyt oppaan Auerkulman johtajalle sekä vastaaville ohjaajille. Saatuaani oppaasta palautetta, olen tehnyt siihen tarvittavia muutoksia.

7.2 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimusetiikan tulee kulkea mukana koko tutkimusprosessin ajan aina suunnitteluvaiheesta tulosten tiedottamiseen (Vilkkä 2015, 41). Omassa opinnäytetyössäni tutkimusetiikka on ollut erityisen tärkeässä osassa, koska sijoitetut lapset ja nuoret ovat erityisen haavoittuvassa asemassa. Ideointivaiheessa pohdin, että haastattelisin työtäni varten asiakaslapsia ja -nuoria, mutta päädyin lopulta luopumaan tästä suunnitelmasta. Tarvitsemani tieto omaohjaajatyöskentelyn kehittämiseen oli mahdollista saada myös ilman lasten ja nuorten näkökulmaa, joten haastattelut olisivat saattaneet kuormittaa heitä turhaan. Lasten ja nuorten haastattelemineen olisi ollut myös käytännössä hyvin vaikeaa, sillä tutkimuslupaa olisi pitänyt pyytää usealta eri taholta. Koin, että konkreettisesta oppaasta on tilaajalle enemmän hyötyä kuin haastattelututkimuksesta.

Olen pyrkinyt valitsemaan työhöni monipuolisia lähteitä ja harkinnut lähteiden käyttöä kriittisesti. Lähdetiedot perustuvat tutkittuun ja luotettavaan tietoon. Haastatteluaineistoa en ole opinnäytetyötä varten kerännyt. Lähdemateriaalina ovat toimineet muun muassa perhetukikeskuksen ohjeistukset ja työntekijöiden kanssa käyty keskustelut. Näitä olen käsitellyt luottamuksellisesti ja esimerkiksi ohjemateriaalit hävitän opinnäytetyöprosessin jälkeen.

7.3 Opinnäytetyöprosessin arviointi

Opinnäytetyöprosessi mielenkiintoinen ja opettavainen. Aloitin opinnäytetyön suunnittelun syksyllä 2019. Vuoden 2020 koronaviruskriisi vaikutti työn etene-

miseen jonkin verran. Alun perin olisin halunnut tehdä työtä tiiviimmin toimeksi-antajan kanssa yhdessä, mutta kriisitilanne ja kontaktien välttäminen vaikeuttivat tapaamisten sopimista. Sain kuitenkin oppaasta ja opinnäytetyöstä palautetta sähköpostilla ja puhelimitse. Opinnäytetyöprosessin aikana vastaava ohjaaja on vaihtunut kaksi kertaa, mikä on myös vaikuttanut prosessiin.

Aihe on mielestäni edelleen erittäin mielenkiintoinen ja ajankohtainen. Omaohjaajatyöskentelyä voisi edelleen kehittää. Jos nyt aloittaisin prosessin alusta, pyrkisin osallistamaan lapsia ja työyhteisöä oppaan tekemiseen. Voisin esimerkiksi järjestää työpajan, jossa omaohjaajatyöskentelyn kehittämistä suunniteltaisiin. Prosessin aikana olen pohtinut myös itseäni omaohjaajana. Tulevaisuudessa tulen varmasti hyödyntämään vielä aiempaa enemmän erilaisia menetelmiä ja lähestymistapoja.

Opinnäytetyön toteuttamisen eri vaiheissa sain palautetta Auerkulman työntekijöiltä. Palautteesta huomasin erityisesti, kuinka tärkeänä työntekijät pitävät omaohjaajatyössään suhteen luomista lapseen. Tällä hetkellä työntekijät kokevat, ettei suhteen rakentamiseen ole kiireisessä työssä aina riittävästi aikaa. Myös oman kokemuksen mukaan riittävän ajan varaaminen lapsen kanssa suhteen luomiseen on lastensuojelutyössä haastavaa arjen kiireellisyyden sekä sijoitusten lyhytaikaisuuden vuoksi.

8 POHDINTA

Omaohjaajuus aiheena on kiinnostanut minua jo pitkään. Aloitin urani lastensuojelussa 2000-luvun alussa Valtion koulukodissa. Tuolloin omaohjaajuudesta ei ollut varsinaista ohjeistusta, mutta omaohjaajuuden tehtävät olivat koulukodissa hyvin selkeät. Omaohjaajan tehtävänä oli ajaa lapsen etua ja oikeuksia sen ajan lastensuojelulain ja koulukodin käytänteiden mukaisesti. Moni asia, jota silloin jo toteutettiin, kuten neuvotteluissa mukana oleminen, kuukausikoosten laatiminen ja omaohjaajuustuntien viettäminen ovat edelleen käytössä monissa laitoksissa.

Kirjallisen ohjeistuksen puuttumiseen olen törmännyt usein urani aikana. Eri laitoksissa on erilaiset käytänteet, ja uuden työntekijän voi olla vaikea oppia talon tavoille ilman selkeitä ohjeita. Lastensuojelussa suurimpia haasteita on työntekijöiden suuri vaihtuvuus. Tämä vaikeuttaa omaohjaajatyöskentelyä ja sen kehittämistä. Omaohjaajatyöskentelystä saisi enemmän irti, jos työntekijä pysyisi samana koko nuoren sijoituksen ajan. Tämä ei kuitenkaan ole mahdollista, jos työntekijät vaihtuvat usein. Vaihtuvien työntekijöiden vuoksi selkeät ohjeet omaohjaajatyöskentelystä ovat erittäin tärkeitä. Toimivat ohjeistukset ja hyvä perehdytys työhön ovat omiaan sitouttamaan työntekijöitä, ja näin voivat osaltaan vähentää vaihtuvuutta.

Opinnäytetyöprosessin aikana olen kiinnostunut omaohjaajuudesta vielä aikaisempaakin enemmän. Tutustuessani aiheeseen olen oppinut paljon siitä, mitä omaohjaajatyöskentely voi parhaimmillaan olla. Omaohjaajasuhteesta voi muodostua lapselle tärkeä ihmissuhde tai jopa kiintymyssuhde, joka korjaa aiempia vahingollisia kokemuksia. Tietyt työelämän haasteet kuitenkin vaikeuttavat omaohjaajuuden toteuttamista ihanteellisella tavalla. Omaohjaajuutta ei koskaan pääse toteuttamaan täysin oppikirjan mukaisesti, mutta olisi hyvä, että omaohjaajuden puitteisiin todella panostettaisiin lastensuojelulaitoksissa. Onnistuneella omaohjaajasuhteella voi olla todella positiiviset vaikutukset lapsen tulevaisuuteen, joten siihen tulisi ohjata myös tukea ja resursseja. Omaohjaajan valintaan pitäisi panostaa niin, että lapsi saisi itselleen mahdollisimman hyvin sopivan omaohjaajan. Omaohjaajalla tulisi olla myös riittävästi aikaa luoda suhdetta lapseen. Työnantajan tulisi myös panostaa työntekijöiden pysyvyyteen, että omaohjaajaa ei jouduttaisi vaihtamaan työntekijöiden vaihtuvuuden vuoksi.

Sijoitettujen nuorten kohdalla haasteena voi olla saada nuori aktivoitua oman elämänsä ja tulevaisuutensa suunnitteluun. Myös työskentelyn kehittämiseen lapsia voisi ottaa enemmän mukaan. Esimerkiksi yhteisellä työpajalla voitaisiin jatkossa kehittää myös omaohjaajatyöskentelyä. Työpajassa voitaisiin yhdessä kartoittaa, millaisia toiveita lapsilla ja työntekijöillä omaohjaajatyöskentelylle on. Työpajan avulla voitaisiin päivittää yksikön käytänteitä ja sääntöjä, jolloin myös lasten olisi helpompi sitoutua niihin. Toivoisinkin, että jatkossa omaohjaajatyöskentelyä intouduttaisiin kehittämään vielä entisestään.

Tutkimusaiheena omaohjaajatyöskentely on mielenkiintoinen, ja aiheesta saisi useita eri jatkotutkimuksia. Kiinnostavaa olisi selvittää tutkimuksella nuorten kokemuksia omaohjaajatyöskentelystä ja sen merkityksestä. Aiheesta voisi tehdä myös pitkäaikaistutkimusta, jossa seurattaisiin sijoitettujen lasten ja nuorten elämää ja arvioitaisiin omaohjaajan merkitystä. Lastensuojelussa olisi tärkeää pyrkiä tutkimaan myös eri toimien vaikuttavuutta. Pitkän ajan tutkimus siitä, millainen merkitys omaohjaajasuhteella voi lapsen elämälle olla, olisi tästäkin näkökulmasta erittäin mielenkiintoinen.

LÄHTEET

Bardy, M. & Heino, T. 2013. Katsaus lastensuojelun toimintaympäristöihin: paniikista toivoon ja näköalat auki. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelussa ytimissä. Teema 5, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Becker-Weidman & Shell, 2008. Auta lasta kiintymään – vuorovaikutteinen kerhityspsykoterapia traumaperäisen kiintymyshäiriön hoidossa. Tampere: PT-kustannus.

Brodén, M. 2008. Raskausajan mahdollisuudet. Therapie-säätiö. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.

Keski-Uudenmaan sote. WWW-dokumentti. https://www.keski-uudenmaan-sote.fi/asiakasryhmien_palvelut/lapset-nuoret-ja-perheet/lastensuojelu/perhetukikeskus-auerkulma/. [viitattu 8.10.2020].

Kiiskinen, P. & Eskelinen, T. (toim.) Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Käsikirja sijaishuollon ammattilaisille. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 18, 2010.

Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 26.6.2015/817. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150817>. [viitattu 24.9.2020].

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812#L2P10> [viitattu 3.10.2020].

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L8P38> [viitattu 24.9.2020].

Lastensuojelu 2019. THL Tilastoraportti 28/2020. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140215/Tr28_20.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 24.9.2020].

Lastensuojelun käsikirja. THL. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja> [viitattu 24.9.2020].

Pennanen, E. 2012. Ohjauksen moniulotteisuus, sosiaalityöntekijän käyttämät työmenetelmät aikuissosiaalityössä. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteidenlaitos. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20120863/urn_fi_uef-20120863.pdf [viitattu 3.10.2020].

Pohjola, A. 2010. Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa Laitinen, Merja – Pohjola, A. (toim.): Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki Gaudeamus.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa – käsikirja arjen toimintaan. Helsinki, Edita publishing.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulun Puheenvuoroja 72.

- Sinkkonen, J. 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. WSOY Juva.
- Sinkkonen, J. 2015. Lapsen kiintymyssuhteet tavanomaisissa ja poikkeavissa olosuhteissa. Teoksessa: Sinkkonen, J. & Tervonen-Arnkil, K. (toim.) Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 23-41.
- Sinkkonen, J. 2015. Mitä tulisi ottaa huomioon lasta sijoitettaessa. Teoksessa: Sinkkonen, J. & Tervonen-Arnkil, K. (toim.) Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 148-164.
- Sinkkonen, J. 2015. Omahoitaja lapsen ja nuoren kasvun tukena. Teoksessa: Sinkkonen, J. & Tervonen-Arnkil, K. (toim.) Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 241-247.
- Soisalo, R. 2012. Särkyvä mieli ja lasten ja nuorten psyykinen oireilu. Tallinna.
- Suomen sosiaali- ja terveysministeriö. WWW-dokumentti. <https://stm.fi/osallisuuden-edistaminen>. [viitattu 24.9.2020].
- Tapio, N. teoksessa Vilen, M., Seppänen, P., Tapio, N. & Toivanen, R. 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä. Helsinki: Kirjapaja, 101-167.
- Timonen-Kallio, E. Yliruka, L. & Närhi, P. 2017. Lastensuojelun terapeuttisen laitospäivätoiminnan mallinnus. Terveystieteiden tutkimuskeskus, Työpöytäkirja 23/2017. Helsinki.
- Timonen-Kallio, E. 2010. Lapsen osallisuuden vahvistaminen lastensuojelutyön keskiössä. Teoksessa Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 5-17.
- Valtioneuvoston kuntoutusselonteko 2002. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70137/kselte02.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. [viitattu 8.10.2020].
- Vilen, M. Seppänen, P. Tapio, N. & Toivanen, R. 2014. Kohtaamisia lapsiperheissä. 2.painos. Helsinki. Kirjapaja.
- Vilkka H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vilkka, H. Tutki ja kehitä. 2015. Jyväskylä: PS-kustannus.

Liite 1

OMAOHJAAJAN MUISTILISTA VASTAANOTTOYKSIKKÖÖN

Tulovaihe

- Tulokysely
- Perustietokysely
- Talon esittely
- EuroADAD -haastattelu
- Tuloneuvottelu
- Lupalomakkeet
- Kotikäynti ensimmäisen kolmen viikon aikana

Sijoituksen aikana

- Perhetapaaminen
- Raporttikirjaukset sosiaalityöntekijälle
- Neuvottelu kahden viikon välein
- Hoito- ja kasvatussuunnitelma
- Omaohjaajakeskustelu
- Omaohjaajatunti
- Kotiharjoittelusuunnitelma
- Kotiharjoittelun purku

Sijoituksen päättyessä

- Kirjaukset kuntoon
- Arviointiyhteenveto
- Jatkosijoituspaikka

Hoito- ja kasvatussuunnitelma	Neuvottelut	Omaohjaajakeskustelut	Omaohjaajatunnit
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐

Merkitse listaan koska olet päivittänyt hoito- ja kasvatussuunnitelmaa, ja koska neuvottelut on pidetty.

Merkitse omaohjaajatuntien ja keskustelujen kohdalta aihe ja päivämäärä.

Liite 2

OMAOHJAAJAN MUISTILISTA KUNTOUTTAVAAN YKSIKKÖÖN

Tulovaihe

- Perustietokysely
- Talon esittely
- Tuloneuvottelu
- Kotikäynti

Sijoituksen aikana

- Perhetapaaminen
- Hoito- ja kasvatussuunnitelma
- Omaohjaajakeskustelu
- Omaohjaajatunti
- Kotiharjoittelusuunnitelma
- Kotiharjoittelun purku

Sijoituksen päättyessä

- Kirjaukset kuntoon
- Sijoituksen yhteenveto
- Jatkosijoituspaikka

Hoito- ja kasvatussuunnitelma	Neuvottelut	Kuukausikooste	Omaohjaajakeskustelut	Omaohjaajatunnit
☐	☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐	☐

Merkitse listaan koska olet päivittänyt hoito- ja kasvatussuunnitelmaa, ja koska neuvottelut on pidetty.

Merkitse omaohjaajatuntien ja keskustelujen kohdalta aihe ja päivämäärä.

Liite 3

Opas omaohjaajatyöskentelystä:

Sijoituksen alussa

Suunnitelmallisessa sijoituksessa omaohjaaja sopii lapselle tutustumiskäynnin yksikköön ja vastaa yksikön esittelystä. Perheelle annetaan perhetukikeskukseen ja omaohjaajien yhteystiedot. Sijoituksen alkaessa omaohjaaja vastaa tuloneuvottelun sopimisesta. Omaohjaaja myös tekee lapsen kanssa tulokyselyn. Perheen kanssa sovitaan kotikäynti, joka pidetään kolmen viikon sisällä sijoituksen alkamisesta.

Omaohjaajan rooli

Omaohjaajatyöskentelyn tavoitteena on luoda tunneyhteys sijoitettuun lapseen. Omaohjaajan tulee tutustua lapseen, ja hänen mielenkiinnon kohteisiinsa ja suunnitella työskentelyä lapsen toiveiden ja tarpeiden mukaisesti. Tutustumisen tueksi on erilaisia menetelmiä, mutta myös yhteinen ajanvietto ilman ohjelmaa on hyvin tärkeää.

Omaohjaajan tärkeimpiä tehtäviä on muodostaa turvallinen ja korjaava kiintymyssuhde lapsen tai nuoren kanssa. Vain aidolla kohtaamisella ja turvallisella vuorovaikutuksella saadaan aikaan pysyviä muutoksia. Jotta kiintymyssuhde voisi muodostua, tarvitaan välitöntä ja läheistä vuorovaikutusta lapsen ja omaohjaajan välillä. (Timonen-Kallio ym. 2017, 26).

Omaohjaajalla on päävastuu nuoren asioista sijoituksen aikana. Omaohjaaja vastaa esimerkiksi lapsen tarvitsemista hankinnoista tai harrastusasioiden järjestämisestä.

Lastensuojelulaitoksessa kasvatustyö tapahtuu omaohjaajasuhteen kautta. Omaohjaajasuhteen tulee olla tietoinen, julkinen ja ammatillinen. Kyseessä on tunnesuhde, jota rajaavat asiakassuunnitelmat sekä muut yhteiset sopimukset. Suhteen julkisuudella viitataan siihen, että suhteesta on päätetty yhteisin perustein, eikä sitä pureta ensimmäisten vastoinkäymisten kohdalla. Ammatillisuudella tarkoitetaan, että omaohjaajan pitää pystyä tarkastelemaan hänen ja lapsen välistä vuorovaikutusta ammatillisesta näkökulmasta, ja vastata yksilöllisesti lapsen hoidon ja kasvatuksen tarpeeseen. (Timonen-Kallio 2017, 26.)

Omaohjaajuus valikoituu usein vapaana olevalle ohjaajalle, jolla ei ole sillä hetkellä ohjattavaa lasta. Mikäli vapaana olevissa ohjaajissa on erilaisia työskentelytapoja omaavia henkilöitä, olisi ideaalia valita työntekijä lapsen problematiikan ja tarpeiden mukaisesti. Ohjaajien oma henkilökohtaisten intressien vaikutus valintatilanteessa olisi myös lapsen eduksi. Mikäli esimerkiksi musiikki on ohjaajaa ja lasta yhdistävä tekijä, se olisi valintatilanteessa hyvä huomioida.

Sijoitusprosessissa tärkeää on, että lapsi on itse mukana häntä koskevassa päätöksenteossa ja saa vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Lastensuojelun ammattilaisten roolina lapsen osallisuuden tukemisessa on tuoda lapselle mahdollisuuksia osallistua ja rohkaista lasta ilmaisemaan mielipiteitään ja ajatuksiinsa. (Timonen-Kallio ym. 2010, 6.)

Raportointi

Omaohjaaja vastaa hoito- ja kasvatussuunnitelman päivittämisestä. Suunnitelma tehdään yhdessä lapsen kanssa ja sitä varten kuullaan myös lapsen vanhempia. Suunnitelmassa havainnollistetaan asiakassuunnitelmaan kirjatut tavoitteet ja niiden toteuttaminen. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 30§.)

Omaohjaaja vastaa kirjausten lähettämisestä sosiaalityöntekijälle. Kuntouttavassa yksikössä omaohjaaja tekee kuukausittain kuukausikoosteen, ja lähettää sen lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle, perheelle ja lapselle itselleen. Ohjaaja on tarvittaessa muutenkin yhteydessä sosiaalityöntekijään lapsen asioissa. Kuukausikooste käydään lapsen kanssa läpi lapsentasoisesti. Lapsen tulee ymmärtää kirjaukset ja saada tuoda korjausehdotuksia esille.

Omaohjaaja tekee tarvittaessa viikkosuunnitelman yhdessä lapsen kanssa. Omaohjaajan tehtävänä on pysyä perillä nuoren asioista ja edistää hoito- ja kasvatussuunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden toteutumista. Omaohjaaja tukee ja opastaa nuorta.

Yhteydenpito

Omaohjaaja vastaa yhteydenpidosta lapsen vanhempiin ja perheeseen. Sijaishuollon aikana on tärkeää tukea lapsen suhdetta läheisiinsä. Lisäksi ohjaaja järjestää perhetapaamisia. Perheen kanssa tehtävä työ perustuu lapsen asiakassuunnitelmaan ja sen tulee aina olla lapsen edun mukaista.

Omaohjaaja pitää yhteyttä perheen lisäksi myös esimerkiksi kouluun, mahdolliseen hoitotahoon sekä sosiaalityöntekijään.

Omaohjaaja osallistuu neuvotteluiden sopimiseen ja on paikalla neuvotteluissa. Omaohjaajan tehtävänä on ajaa lapsen asiaa neuvotteluissa ja pitää tämän puolia. Omaohjaaja voi ennen neuvottelua keskustella lapsen kanssa esimerkiksi siitä, mitä asioita neuvottelussa olisi hyvä käsitellä. Vastaanottoyksikössä neuvotteluja pidetään kahden viikon välein.

Omaohjaajakeskustelut ja -tunnit

Omaohjaaja pitää nuoren kanssa omaohjaajakeskusteluja ja omaohjaajatunteja viikoittain. Omaohjaajatunneilla voi esimerkiksi kokeilla erilaisia harrastuksia, käydä elokuvissa, pelata videopelejä tai pihapelejä, käydä ravintolassa, harjoitella itsenäistymistaitoja tai hoitaa asioita. Omaohjaajatuntien sisällön tulisi lähteä lapsen tai nuoren omista tarpeista ja tilanteista.

Omaohjaaja opastaa nuorta osallistumaan kodinhoidollisiin tehtäviin ja oman huoneensa kunnon ja siisteyden ylläpitämiseen.

Osallistavia tehtäviä yksiköihin

Viikkosuunnitelman tekeminen. Omaohjaaja voi lapsen kanssa yhdessä tehdä suunnitelman lapsen viikosta. Suunnitelmaan tulee näkyviin lapsen kouluajat, harrastukset ja kotilomien/harjoitteluiden ajankohdat.

Sukupuu lapsen suvusta yhdessä hänen kanssaan. Lapselle voi antaa tehtäväksi selvittää omilta läheisiltä suvun jäseniä. Lapsi saa näin kokonaiskuvaa omasta identiteetistä ja omista juurista. Juurien tiedostaminen auttaa hahmottamaan ja ymmärtämään paremmin omaa elämää, perhettä sekä eri käytösmalleja perheessä. Tehtävään löytyy erilaisia malleja tai sukupuusta voi tehdä omanlaisensa ja näköisensä.

Elämänjana auttaa lasta hahmottamaan mitä omassa elämässä on tapahtunut ja milloin. Janaan voi kerätä tapahtumia syntymästä lähtien, iloiset ja surulliset tapahtumat. Lapsi voi itse valita, mitkä tapahtumat ovat hänen mielestään olleet merkityksellisiä.

Missä olen asunut? Sijoitetulla lapsella voi usein olla monia asuinpaikkakuntia ja asuinpaikkoja. Kaikkiin paikkoihin liittyy varmasti jotain muistoja, joista omaohjaajan on hyvä tietää. Kaikkia paikkoja ei tarvitse muistaa, vaan esimerkiksi vain ne kaikkien merkityksellisimmät. Niistä voi omaohjaajan kanssa keskustella. Miksi se oli tärkeä? Miksi ei pitänyt paikasta? Mitä siellä tapahtui? Ketä siellä asui lapsen kanssa?

Kotilomien purku on lapselle tärkeä yhteinen hetki omaohjaajan kanssa. Joskus kotilomilla on voinut tapahtua jotain, mikä vaivaa lasta. Pelkästään paluu sijoituspaikkaan voi nostaa lapsessa monia tunteita. Tunteita voi käydä läpi keskustelemalla tai käyttää tukena esimerkiksi tunnekortteja.

Hyvää minussa. Sijoitetulla lapsella voi olla huono itsetunto. Lapsella voi olla myös vääristynyt kuva itsestään. Positiivisuuden, kannustamisen ja kehuun kautta lapsen itsetuntoa voidaan pystyä parantamaan. Lasta pyritään tukemaan positiivisten asioiden löytämiseksi itsestään ja ympäröivästä maailmasta. Lapsi voi kirjata omaohjaajan kanssa asioita, joihin on tyytyväinen itsessään.

Omaohjaajani -hyvät ja huonot piirteet. Lasta pyydetään kirjoittamaan tai sanomaan asioita, jotka mietityttävät tai ärsyttävät ohjaajassa. Sitten näistä asioista keskustellaan omaohjaajan kanssa. Lapsi sekä omaohjaaja saavat näin tilaisuuden puhdistaa ilmaa ja perustella toiminta- sekä reagoititapojaan.

Unelmien kartta. Lapsi voi saada omaohjaajalta tehtävän tehdä unelmakarttaa omista tavoitteista ja haaveistaan. Lapsi voi leikata lehdistä kuvia, sanoja, lauseita tai piirtää paperille erilaisia asioita. Yhdessä omaohjaajan kanssa avataan

kuvat, haaveet ja tavoitteet. Unelmien kartan voi laittaa lapsen huoneen seinälle muistuttamaan tavoitteista.

Tunnepiirakka/pizza. Lapsen kanssa voidaan käydä läpi piirakka/pizza mallia käyttäen erilaisia tunnetiloja piirakkamallin jakamiseen. Omaohjaaja voi jakaa pohjan esimerkiksi kuuteen osaan, josta lapsi voi värittää erikokoiset palat tuntemuksien mukaan. Yksi siivu voi olla esimerkiksi iloinen, kaksi siivua pettynyt, ja loput kolme väsynyt.

Hieronta. Lapseen saa helposti kosketuskontaktin erilaisin hierontamenetelmin. Jos lapsi haluaa, omaohjaaja voi hieroa hartioita, selkää, pohkeita tai vaikka käsiä. Hierontaa voi tehdä käsien lisäksi esimerkiksi pallolla.

Akupunktio. Ohjaaja, jolla on akupunktiokoulutus voi laittaa lapselle akupunktioneuulat tai kuulat esimerkiksi rentoutumisen avuksi.

Päänhieronta / letitys. Intialainen ja tavallinen päänhieronta on usein lasta rentouttava kokemus. Samalla omaohjaaja pystyy luonnollisesti tarjoamaan eheyttävää kosketusta. Myöskin kampaustenteko, kuten letitys toimii hyvänä vaihtoehtona päänhierontaan ja luonnolliseen kosketukseen.

Iltahetki lapsen huoneessa. Lapselle on tärkeää tuntea tulleensa kuulluksi ja kohdatuksi. Varmistaakseen tämän on hyvä olla lapsen kanssa tämän huoneessa iltaisin rauhoittumassa ennen nukahtamista. Ennen iltatuokiota lapsen tulisi suorittaa iltatoimet. Yhdessä omaohjaajan kanssa voi ensin yhdessä järjestellä huoneen siistiksi. Tämän jälkeen isomman lapsen kanssa voi keskustella päivän kulusta ja seuraavan päivän tavoitteista. Pienemmän lapsen kanssa voi lukea iltasadun tai kuunnella äänikirjaa.

Elokuvatuokio. Omaohjaaja valitsee lapselle sopivan elokuvan. Elokuvan jälkeen omaohjaaja voi avata keskustelua ja kysyä ajatuksia herättäviä kysymyksiä. Lapselta voidaan esimerkiksi kysyä, millaisia havaintoja hän teki elokuvaan liittyen? Oliko siinä yhtäläisyyksiä lapsen elämään? Mitä tunteita ja ajatuksia elokuva herätti?

Toiminnallisen tuokion ohjaajat voivat järjestää yksikön tai useamman lapsen kanssa levyraadin. Lapsi tuo omaa lempimusiikkiaan kuultavaksi ja kertoo, miksi valitsi juuri sen kappaleen? Mitä tunteita se herätti? Tämän voi tehdä myös yhdessä omaohjaajan kanssa, jos tunteista puhuminen ryhmässä on vaikeaa.

Lautapeli- tai korttipelituokio. Usein nämä tuokiot ovat aikuislähtöisiä ja tavoitteena on ryhmässä toimiminen ja pelissä häviämisen sietäminen sekä mahdollisen voittamisen hillitty juhlistaminen.

Ruuanvalmistus yhdessä lapsen kanssa. Voidaan valmistaa yhdessä sellaista ruokaa, josta lapsi pitää. Hänen kanssaan voidaan myös tehdä sellaista ruokaa, joka edustaa hänen kulttuuriaan.

Leipominen yhdessä. Omaohjaaja voi valmistella leipomistuokion lapsen oman mieltymyksen mukaan tai liittyen juhlapyhiin.

Juhla-askartelut / -koristelut. Omaohjaaja voi yhdessä lapsen kanssa koristella yksikön eri juhlien aikaan, esimerkiksi vappuna tai jouluna. Halloweenin aikaan omaohjaaja voi esimerkiksi järjestää naamiaiset lasten kanssa. Askarteluja lapsi voi tehdä yhdessä omaohjaajan kanssa liittyen juhliin tai äitien- ja isänpäivään.

Itsenäistyvän nuori. Omaohjaajan rooli on erityinen itsenäistyvän nuoren kanssa. Nuoren kanssa on paljon arkitehtäviä suoritettavana. Näihin kuuluu kodinhoidolliset työt ja opiskelujen hoitaminen. Omaohjaaja voi käydä läpi nuoren kanssa Umbrella- itsenäistyvän nuoren tehtäviä ja valmistelee nuorta siirtymään itsenäiseen asumiseen. Erilaisten tukitoimien (Kela) kartoittaminen ja asiointiset voivat myös kuulua omaohjaajan ja nuoren yhteiseen tekemiseen. Nuorta pitäisi aktivoida ja tukea itsenäistymiseen ja vastuunottoon omasta tulevaisuudestaan.

Liite 4

Linkkejä tekemiseen omaohjaajatunteihin

Elokuvateatterit <https://www.studiot123.com/>

<https://www.finnkino.fi/>

Fatbike pyöräilyä: <https://fatbikevuokraus.com/index.html#>

Frisbeegolf Järvenpää Tuusula Sipoo: https://frisbeegolfradat.fi/rata/jarvenpaa_discgolfpark/

Järvenpään kaupungin ohjatut liikuntatunnit: [https://jarvenpaa.fi/--Ohjatut lii-kuntaryhm%C3%A4t_ ja _palvelut--/sivu.tpl?sivu_id=175](https://jarvenpaa.fi/--Ohjatut_lii-kuntaryhm%C3%A4t_ ja _palvelut--/sivu.tpl?sivu_id=175)

Järvenpään painijat: <https://www.javo.fi/>

Järvenpään tanssiopisto: <https://www.keto.fi/>

Järvenpään teatteri: <https://www.jarvenpaanteatteri.fi/>

Kamppailusalit: <https://www.sisugym.com/>

<https://kehakarhut.fi/>

Karting: <http://www.vmkarting.com/>

Keilaus: <https://www.jarvenpaankeilahalli.fi/>

Kiipeily: <http://www.talmaski.fi/kesa/kiipeilypuisto/>

Kirpputorit: <http://www.kirpputorihelmi.fi/>

<http://euroset.fi/>

<https://viadia.fi/jarvenpaa/viadia-tori/>

Kuntosalit: <https://www.foxcenter.fi/kuntosali/>

<https://www.foreverclub.fi/toimipisteet/jarvenpaa/>

<https://www.easyfit.fi/fi/jarvenpaa>

Kuntoradat https://www.jarvenpaa.fi/--Kuntoradat --/sivu.tpl?sivu_id=5549

Laavut: <https://laavu.info/uusimaa>

Luistelu ja ladut: https://www.jarvenpaa.fi/sivu.tpl?sivu_id=5649

Luontopolut: https://www.jarvenpaa.fi/--Retkeily--/sivu.tpl?sivu_id=5166

Minigolf: <https://www.tervanokansatama.com/>

Museo: https://museot.fi/museohaku/index.php?museo_id=22034

https://museot.fi/nayttelykalenteri/?x_hakulause=j%E4rvenp%E4%E4

Padma joogastudio Järvenpää Tuusula Kerava:

<http://www.padma.fi/>

Ratsastus: <http://www.jarvenpaanratsastusseura.fi/>

Sveitsi tapahtumakeskus (kiipely, pakohuonepelit) <https://www.hotels-veitsi.fi/liiku-virkisty/>

Suplautailu; <http://www.supstation.fi/jarvenpaa/>

Talma Aktiivipuisto ja laskettelukeskus: <http://www.talmaski.fi/>

Uimahallit ja maauimalat sekä uimahallien kuntosalit: https://www.jarvenpaa.fi/-Uimahalli--/sivu.tpl?sivu_id=5559

<https://www.kerava.fi/palvelut/liikunta-ja-ulkoilu/maauimala>

https://www.tuusula.fi/sivu.tpl?sivu_id=1041

Visit Tuusulanjärvi: <https://www.visittuusulanjarvi.fi/>